

Хмельницький національний університет
Факультет міжнародних відносин та права
Кафедра міжнародних економічних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавр
Освітній рівень

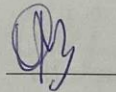
Галузь знань 29 Міжнародні відносини
Шифр і назва галузі

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Міжнародна логістика та митна справа

На тему «Міжнародна інноваційна діяльність: перспективи та наслідки для України»

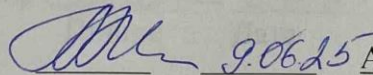
Виконав: студент 4 курсу, гр. МЛМС-21-1

Валентин
ОЛЕКСЮК

Підпис Ініціали, прізвище

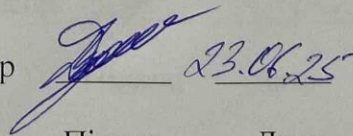
Керівник: д.е.н., професор

Альона МЕЛЬНИК

Підпис Дата Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:
В.о. зав. кафедри д.е.н., професор
МЕВ

Дмитро
ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ

Підпис Дата Ініціали, прізвище

23. 06. 1 2025
р.

Хмельницький, 2025

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавр
Освітній рівень

Галузь знань 29 Міжнародні відносини
Шифр і назва галузі

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Міжнародна логістика та митна справа

На тему «Міжнародна інноваційна діяльність: перспективи та наслідки для
України»

Виконав: студент 4 курсу, гр. МЛМС-21-1 _____ Валентин
ОЛЕКСЮК
Підпис Ініціали, прізвище

Керівник: д.е.н., професор _____ Альона МЕЛЬНИК
Підпис Дата Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:
В.о. зав. кафедри д.е.н., професор _____ Дмитро
МЕВ _____ ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ
Підпис Дата Ініціали, прізвище

_____ 2025
р.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота студента на тему «Міжнародна інноваційна діяльність: перспективи та наслідки для України»

Містить 77 сторінки, 3 таблиці, 13 рисунків список літератури з 52 найменувань.

Метою дипломної роботи є розгляд сутності і значення інновацій у соціально-економічному розвитку сучасного суспільства.

Завдання роботи:

розглянути сутність інновацій, види і форми інновацій як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках;

проаналізувати світові та вітчизняні тенденції інновацій та зарубіжний досвід регулювання їх розвитку;

визначити проблеми та стримуючі чинники розвитку і поширенню інновацій в Україні;

визначити перспективні напрями розвитку інновацій.

Об'єктом дослідження є процеси управління інноваційним розвитком вітчизняних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних засад формування економічного механізму управління інноваційним розвитком підприємств харчової промисловості.

Інструментарій: наукові дослідження вітчизняних і закордонних учених, інтернет-бази даних, вітчизняні та міжнародні законодавчі і нормативні акти, підручники, монографії, звіти аналітичних компаній тощо.

Ключові слова: інновація, інноваційні технології, трансфер технологій, міжнародний трансфер технологій, інноваційна стратегія, стратегія розвитку підприємства.

ANNOTATION

Student's graduation thesis on the topic "International innovation activity: prospects and consequences for Ukraine"

Contains pages 77 , 3 tables, 13 figures, a list of references by titles 52.

The purpose of the thesis is to consider the essence and significance of innovations in the socio-economic development of modern society.

The objectives of the work: to consider the essence of innovations, types and forms of innovations in both domestic and foreign markets; to analyze global and domestic trends in innovations and foreign experience in regulating their development; to identify problems and constraining factors in the development and spread of innovations in Ukraine; to identify promising directions for the development of innovations.

The object of the study is the processes of managing the innovative development of domestic enterprises.

The subject of the study is a set of theoretical, methodological and applied principles for the formation of an economic mechanism for managing the innovative development of food industry enterprises.

Tools: scientific research by domestic and foreign scientists, Internet databases, domestic and international legislative and regulatory acts, textbooks, monographs, reports of analytical companies, etc.

Key words: innovation, innovative technologies, technology transfer, international technology transfer, innovation strategy, enterprise development strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ІНН ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність інновацій на підприємстві та їх види	8
1.2. Життєвий цикл інноваційної діяльності підприємства	16
1.3. Суть та значення формування стратегії інноваційного розвитку підприємства	25
Висновки за першим розділом	33
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	35
2.1. Зарубіжний досвід оцінювання інновацій та інноваційного розвитку країн	35
2.2. Стан інноваційного розвитку України та її місце у світі	42
Висновки за другим розділом	53
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	56
3.1. Формування державної стратегії інноваційного розвитку вітчизняних підприємств та економіки в цілому	56
Висновки за третім розділом	65
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Розвиток України як суверенної держави, що прагне побудови конкурентоспроможної економіки на основі демократичних цінностей, неможливий без ефективного та стабільного зростання інноваційної діяльності кожного суб'єкта господарювання, регіону і країни загалом. Однак при переході економіки на інноваційний шлях розвитку існує багато перепон, подолання яких є вкрай актуальною проблемою сьогодення. Щоб сформулювати конкретні рекомендації з її вирішення, необхідно розглянути сучасний стан інноваційної діяльності та проаналізувати існуючі проблеми. Дослідженнями стану, проблем та рекомендацій щодо прогресивного інноваційного розвитку економіки України займалися такі науковці: Л. Л. Антонюк, О. І. Амоша, О. В. Бойко, І. М. Буднікевич, Ж. А. Говоруха, В. М. Гончаров, Л. В. Дейнеко, С. М. Ілляшенко, О. В. Кіктенко, О. Є. Кузьмін, С. В. Князь, Н. С. Ліба, Л. Я. Малюта, І. А. Павленко, Н. Б. Проценко, Д. В. Солоха, А. М. Тибінь, Л. І. Федулова, А. В. Череп. Україна розвивається як країна з високою часткою сировинних галузей промисловості, де переважає сфера недостатнього наукоємного матеріального виробництва. Загальновідомо, що рівень конкурентоспроможності країни залежить від рівня її інноваційного розвитку, тому впровадження інновацій у ринкову економіку є одним із наймогутніших важелів конкурентної боротьби та економічного зростання підприємств. Нині інновації стають ключовим чинником прогресу для більшості підприємств, тому цілком логічним є факт, що вітчизняні науковці акцентують свої дослідження на особливостях інноваційних процесів, які є запорукою оптимізації всього виробничо-господарського потенціалу підприємств та економічного стану України загалом. Однак без ефективного функціонування економічного механізму управління неможливо вирішити проблему забезпечення скоординованого, цілеспрямованого та дієвого керівництва інноваційними процесами держави. Окремі аспекти теоретичних і практичних досліджень щодо формування даного механізму висвітлено у наукових працях О. Ю. Амосова, Г. В. Астапової, Г. Одінцева, О. Єршоминка-

Григоренка, В. С. Коломийчука, Ю. Лисенка, П. Єгорова, О. Б. Коротича, А. Кульмана. Однак масштаби та рівень наукових розробок щодо національних інноваційних пріоритетів, формування економічного механізму управління інноваційним розвитком, пошук основних чинників, що гальмують інноваційну діяльність підприємств та обґрунтування механізмів залучення інновацій у виробництво, залишаються недостатньо вивченими. При дослідженні даної проблематики потрібно, перш за все, звернути увагу на чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, а саме: наявність концепції інноваційного розвитку; місце підприємства на ринку; виробництво продукції, що користується попитом; якість продукції; потенціал підприємства в діловій співпраці; ступінь його залежності від використання трудових ресурсів суб'єкта господарювання; ефективність інноваційного розвитку. Вище перелічене дає змогу підтвердити важливість впливу інноваційного розвитку в забезпеченні ефективної діяльності та конкурентних переваг підприємства. У свою чергу, на інноваційний розвиток впливає і економічний механізм управління.

Метою дипломної роботи є формування стратегії інноваційним розвитком підприємства

Об'єктом дослідження є процеси управління інноваційним розвитком вітчизняних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних засад формування економічного механізму управління інноваційним розвитком підприємств харчової промисловості.

Методологічну основу дипломної роботи становить сукупність принципів, прийомів, загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів наукового дослідження, положення сучасних економічних концепцій та моделей розвитку, теорії систем, управління, інновацій та інвестицій. Результати отримані з урахуванням сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження, а саме: методу системного аналізу формалізації складних структур – для дослідження теорії інноваційного розвитку та формування механізму управління інноваційним розвитком підприємств;

статистичних методів обробки даних, методу групування, факторного аналізу, балансового методу – для оцінки сучасного стану та змін інноваційного розвитку підприємств; аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування – для узагальнення існуючих та формування нових теоретичних положень щодо специфіки механізму управління інноваційним розвитком підприємства;

Інформаційну базу дослідження. Використано законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, вітчизняних та міжнародних організацій становили нормативно-правові акти, що регулюють економічну діяльність підприємств, загальноекономічна і спеціальна література з питань обліку, аналізу і контролю оборотних активів, офіційні матеріали Державного комітету статистики, Міністерства фінансів та Міністерства економіки України, матеріали симпозіумів і конференцій, дані бухгалтерського обліку і звітності підприємств.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 3 таблиць, 13 рисунків, 52 використаних літературних джерел. Робота викладена на 76 сторінках, основний текст на 71 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ІНОВАЦІЙ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність інновацій на підприємстві та їх види

Сучасний стан розвитку економіки характеризується переходом від відтворювального до інноваційного типу розвитку. Сьогодні від ефективності інвестиційної політики залежать стан виробництва, становище і рівень технічної оснащеності основних фондів підприємств, можливості структурної перебудови економіки, рішення соціальних і екологічних проблем. Інновації є основою для розвитку підприємств, окремих галузей і економіки в цілому, оскільки технічні і технологічні рівні розвитку національного господарства на даний час є невисокими, виробнича і галузева структура невизначеними, основні фонди і виробничі потужності зношеними і морально, і фізично.

В Україні існує могутній виробничо-технічний потенціал та величезні сировинні ресурси, і за наявності цих резервів Україна повинна вести ефективну інвестиційну політику в інноваційний розвиток, яка й активізувалася на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки.

На думку більшості фахівців, інноваційна діяльність є визначальним сектором всієї економічної політики країни. Інноваційна діяльність – основна ланка проголошеної в 2011 році Урядом України інноваційної моделі розвитку країни, яка необхідна для подолання економічної кризи та виходу на шлях економічного зростання. Інноваційна діяльність визначається як пріоритетна в основних програмах розвитку країни, регіонів і підприємств. Механізм структурного і якісного оновлення виробництва та створення ринкової інфраструктури стають можливими завдяки саме інвестуванню, що інтенсивно впливає на процеси оновлення та ринкових перетворень. Темпи економічного розвитку значною мірою визначаються інтенсивністю інвестиційної діяльності в країні. Необхідність інвестиційних вкладень в економіку стало очевидним для всіх господарських суб'єктів з моменту вступу України на шлях ринкових

перетворень. Реформи, що сьогодні відбуваються в Україні, свідчать про прагнення нашої держави до інтеграції у світове економічне співтовариство. У зв'язку з цим необхідно підвищити ефективність використання інновацій. Оцінюючи ефективність їх рівня, необхідно аналізувати динаміку інновацій. Одне з основних тверджень економічної теорії полягає в тому, що коли ринок є конкурентоздатним, то попит і пропозиція впливають на ціну доти, доки вона не встановиться на такому рівні, де попит дорівнюватиме пропозиції. Потрібно також узяти до уваги той факт, що інноваційний попит з боку підприємств є головним чинником кінцевого попиту на позичкові кошти [14, с. 242].

Рівень розвитку країни залежить від рівня розвитку інноваційної діяльності, тому впровадження останньої у ринкову економіку є одним із наймогутніших важелів конкурентної боротьби та економічного зростання підприємств. Саме інноваційний шлях розвитку дозволить стабілізувати і розвивати діяльність підприємств, забезпечить Україні гідне місце у світовому співтоваристві та вихід із кризи [96, с. 4].

Проте сьогодні існує велика кількість бар'єрів щодо одержання підприємствами доступу до передових технологій. Таку ситуацію зумовили неналежні умови для ефективної реалізації інноваційної діяльності, а саме: перешкоди фінансового, політичного, правового характеру, підвищення ступеня відкритості національної економіки разом із посиленням інтеграційних процесів у світовій економіці. Тому питанню інноваційного розвитку підприємств необхідно надавати великої уваги, оскільки тільки через такий розвиток можливе досягнення конкурентних переваг на внутрішніх та зовнішніх ринках [101, с. 5].

Закон України «Про інноваційну діяльність» – основний законодавчий документ, що регламентує інноваційну діяльність в Україні і визначає правові, економічні й організаційні основи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів, спрямованих на підтримку розвитку економіки держави інноваційним шляхом [57]. Відповідно до цього Закону державну підтримку отримують суб'єкти господарювання усіх форм власності, які реалізують в Україні

інноваційні проекти, та підприємства усіх форм власності, які мають статус інноваційних.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» також визначено поняття «інновація»: інновації – знову створені, застосовані чи вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційнотехнічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно покращують структуру і якість виробництва або соціальної сфери [57].

Австрійський економіст Й. Шумпетер є основоположником теорії інновацій. Він розглядав інновацію як засіб підприємця для отримання прибутку і уперше в економічній науці, виділив і дав характеристику "нових комбінацій змін в розвитку". Шумпетер Й. виділив п'ять типових змін:

- виготовлення продукції з новими властивостями;
- впровадження нового методу виробництва;
- освоєння нових ринків збуту;
- використання нового джерела сировини;
- проведення відповідної реорганізації виробництва [187, с. 45].

У 30-х роках Шумпетер Й. мав на увазі під поняттям "інновація" будь-яка можлива зміна, що відбувається внаслідок використання нових або вдосконалених рішень технічного, технологічного, організаційного характеру в процесах виробництва, постачання, збуту продукції тощо.

З нашої точки зору, інновацію необхідно розглядати не лише як засіб підприємця для отримання прибутку, а значно ширше, з урахуванням особливостей даного виду діяльності та результату впровадження інновацій в ринкових умовах господарювання. Друкер П.Ф. інновацію визначає як особливий інструмент підприємців, засіб, за допомогою якого вони використовують зміни як шанс здійснити новий вид бізнесу або послуг [55, с. 32]. Трактуювання П. Ф. Друкера більш повно відбиває суть визначення Й. Шумпетера, одночасно акцентуючи на важливості практичної реалізації нового товару.

Відповідно до міжнародних стандартів інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності [112].

Карлюка Д. О. висловив думку про те, що інновації – це знову створені або удосконалені конкурентоспроможні процеси, технології, продукція або послуги, організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що є результатом формування прогресивних ідей в економічній та технічній сферах як прояв досягнень науково-технічного прогресу, забезпечують його подальший розвиток та покращення якості продуктів, процесів, технологій для забезпечення виробничих, соціальних потреб підприємства і національних інтересів [74, с. 4]. Ми вважаємо, що дане визначення більш широко відображає сутність поняття інновації, але не враховує можливість отримання різних видів ефекту від їх реалізації на підприємствах в сучасних умовах господарювання.

Як відомо, єдиного трактування поняття «інновація» не існує, однак під ним потрібно розуміти результат інноваційної діяльності, який постає у вигляді наукових, технічних, організаційних, економічних новинок, що може бути отриманий у будь-якому інноваційному процесі. У межах організації інновація об'єднує продукцію, процеси і систему бізнесу. Справді, її можна застосовувати у будь-якій галузі організаційної діяльності, включаючи науководослідні роботи, технологію та політику.

Бланк І. А. наголошує, що новація є яким-небудь нововведенням, якого не було раніше: нове явище, відкриття, винахід, новий метод задоволення громадських потреб тощо [15, с. 197].

Поняття «інновація» має низку класичних визначень, які передбачають:

- 1) процес удосконалення шляхом унесення яких-небудь нововведень;
- 2) акт уведення чого-небудь нового; щось знову введене;
- 3) уведення чого-небудь нового;
- 4) нову ідею, метод або пристрій;

- 5) успішне використання нових ідей;
- 6) зміну, що формує нові аспекти діяльності;
- 7) цілеспрямовану зміну економічного або соціального потенціалу підприємства;
- 8) творчу ідею, що була здійснена;
- 9) нововведення;
- 10) перетворення в економічній, технічній, соціальній та інших галузях, пов'язане з новими ідеями, винаходами, відкриттями [130, с. 82].

Всі вищеперераховані визначення необхідно, з нашої точки зору, розглядати комплексно, оскільки кожна з них відображає сутність інновацій з одного окремого напрямку впровадження. Поняття «інновація» стосується як радикальних, так і поступових змін в продуктах, процесах і стратегії підприємства. «Виходячи з того, що метою нововведень є підвищення ефективності, економічності, якості, задоволеності клієнтів підприємства, поняття інноваційності можна ототожнювати з поняттям заповзятливості – пильності до нових можливостей; покращення роботи комерційного, державного, добродійного підприємства», – вважають Бойко О. В. та Іваницька М. Я. [16, с. 121]. Лазутін Г. І. висуває твердження, що інновація – це удосконалення діяльності суб'єкта господарювання, що приносить позитивний економічний, соціальний або екологічний результат. Інновація є використанням наукових досягнень у комерційних цілях [97, с. 107].

Ми вважаємо, що інновація може приносити як позитивний, так і негативний результат і тому необхідно розробити креативний підхід до визначення сутності даної економічної категорії. З поняттям «інновація» тісно пов'язані поняття «нововведення», «винахід», «відкриття», що є продуктами креативності. «Проте якщо креативність має на увазі висунення нових ідей, то відмінною ознакою інновації є втілення останніх на практиці», – зазначає Буднікевич І. М. [18, с. 6].

Інновації розглядаються з різних точок зору: у зв'язку з технологіями, комерцією, соціальними системами, економічним розвитком і формулюванням

політики. Відповідно, у науковій літературі існує широкий спектр підходів до концептуалізації інновацій. Проте можна виділити і загальні мотиви: інновація зазвичай розуміється як впровадження чого-небудь нового і корисного, наприклад, введення нових методів, технологій, продуктів або послуг. Щоб відрізнити «інновації» від перелічених вище понять, нерідко уточнюється, що особливість інновації полягає в тому, що вона дозволяє створити й отримати додаткову цінність і пов'язана з впровадженням. У контексті цього погляду інновація не є інновацією до того моменту, поки вона успішно не впроваджена і не почала приносити дохід [23, с. 9].

У межах альтернативного підходу інші поняття використовуються як частина визначення інновацій: «Інновація має місце, коли хто-небудь використовує винахід – або використовує щось вже існуюче новим чином – для зміни способу життя людей». У даному випадку винаходом може бути нова концепція, пристрій або інші речі, що полегшують діяльність, а інноваційність не пов'язана з тим, чи отримав організатор інновації яку-небудь вигоду і чи принесла вона позитивний ефект [24, с. 101].

У сучасній економіці роль інновацій значно зросла. «Без їх застосування практично неможливо створити конкурентоздатну продукцію, що має високу міру наукомісткості і новизни», – вважають Гончаров В. М., Навроцький А. А., Коломійцев О. А. [27, с. 97].

Таким чином, ми вважаємо, що в ринковій економіці інновації є ефективним засобом конкурентної боротьби, оскільки сприяють створенню нових потреб, зниженню собівартості продукції, припливу інвестицій, підвищенню іміджу або рейтингу виробника нових продуктів, відкриттю і захопленню нових ринків, у тому числі і зовнішніх.

Гриньов В. Ф. розглядає інноваційну діяльність як комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів, що спрямовані на комерціалізацію накопичених знань, технологій і устаткування. Результатом інноваційної діяльності є нові або додаткові товари/послуги, товари/послуги з новими якостями [28, с. 88]. Також інноваційна діяльність може бути визначена

як діяльність із створення, освоєння, поширення і використання інновацій [32, с. 304].

Мельник О. Г., Олексів І. Б., Подольчак Н. Ю., Шуляр Р. В. зазначають, що інноваційна діяльність підприємства є системою заходів щодо використання наукового, науково-технічного й інтелектуального потенціалу з метою отримання нового або покращеного продукту або послуги, нового способу їх виробництва для задоволення, як індивідуального попиту, так і потреб суспільства в нововведеннях загалом [71, с. 94].

У Законі України «Про інноваційну діяльність» визначено, що інноваційна діяльність – це така, що спрямована на використання, комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок та обумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

З нашої точки зору, інноваційну діяльність не доцільно розглядати як комплекс заходів або як діяльність із створення, освоєння, поширення і використання інновацій, оскільки а ні перше визначення, а ні два наступних не дозволяють врахувати перетворення ідей-інновацій у новий або вдосконалений продукт. Ми вважаємо, що саме інноваційна діяльність повинна забезпечити ефект від впровадження інновацій у практичну діяльність на підприємстві. Тому, ми пропонуємо визначати інноваційну діяльність як вид діяльності, що пов'язаний з перетворенням ідей-інновацій у новий або вдосконалений продукт, який має нові фізичні, технічні, технологічні та функціональні властивості, що впроваджені на ринку та забезпечують підприємству ефект від використання у практичній діяльності. Інноваційна діяльність має на меті цілий комплекс наукових, технічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів.

Виділяють такі основні види інноваційної діяльності: інструментальна підготовка й організація виробництва; запуск виробництва і передвиробничі розробки, що містять модифікації продукту й технологічного процесу; перепідготовку персоналу для застосування нових технологій і устаткування; маркетинг нових продуктів; придбання нематеріалізованої технології у вигляді патентів, ліцензій, ноу-хау, торговельних марок, конструкцій, моделей і послуг

технологічного змісту; придбання машин або устаткування, пов'язаних з впровадженням інновацій; виробниче проектування, необхідне для розробки, виробництва і маркетингу нових товарів, послуг; реорганізація структури управління.

Вибір способу і напрямку інноваційної діяльності підприємства залежить від ресурсного і науково-технічного потенціалу підприємства, вимог ринку, стадій життєвого циклу техніки і технології, особливостей галузевої приналежності. При проектуванні, розробці і впровадженні інновацій потрібно визначити необхідні витрати для їх реалізації, можливі джерела фінансування, оцінити економічну ефективність від впровадження інновацій, порівняти ефективність різних інновацій шляхом зіставлення прибутків і витрат. 20

Відповідно до Закону об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання й інтелектуальні продукти;
- виробниче устаткування і процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотним чином покращують структуру і якість виробництва чи соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх здобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збут товарної продукції.

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні або юридичні особи України, фізичні або юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які здійснюють в Україні інноваційну діяльність або залучають майнові й інтелектуальні цінності, вкладають власні або запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [57]. Інноваційний продукт є результатом реалізації інноваційного проекту та науково-дослідної і (чи) дослідницько-конструкторської розробки нової технології, продукції з виготовленням експериментального зразка чи

дослідницької партії. Інноваційною продукцією може бути визнаний інноваційний продукт, якщо він не призначений для тиражування [117, с. 6].

Методологія системного опису інновацій передбачає виділення їх окремих елементів і особливостей (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікатор інновацій

Класифікаційні ознаки	Види інновацій
Рівень новизни	Радикальні Ординарні
У залежності від стадії життєвого циклу	Дослідження Виробництво Сервіс
Сфера застосування	Технологічні Економічні Торгові Виробничі Управлінські Соціальні
Міра новизни	Нові у світі Нові для країни Нові для галузі Нові для підприємства
Темп реалізації	Швидкі Рівномірні Уповільнені Стрибкоподібні Нарощувані
Ефект від реалізації	Економічні Технологічні Комплексні Соціальні Екологічні

Джерело: [1, с. 112]

Нововведення, або інновації, поширюються на нові продукти, способи їх виробництва, нововведення в організаційній і фінансовій сфері [186, с. 120].

1.2. Життєвий цикл інноваційної діяльності підприємства

Питанню управління інноваційною діяльністю менеджери підприємств надають особливого значення. Кожне підприємство повинно розвиватися й удосконалювати свою продукцію (роботи, послуги). Інакше воно не матиме конкурентної переваги, що призведе до втрати ринків збуту. З цієї причини підприємство постійно знаходиться в пошуку нових ідей, які можуть бути комерціалізовані.

Виділяють дві стадії інноваційного процесу – фундаментальні і прикладні дослідження. Тільки великі й ефективні корпорації можуть фінансувати повний цикл інноваційного процесу. Фундаментальні дослідження спрямовані на отримання нових наукових знань і фінансуються, як правило, за рахунок державного бюджету. Прикладні дослідження потрібні для вивчення можливостей практичного застосування відкритих раніше явищ і процесів [125, с. 161].

Інноваційна діяльність включає стратегічний аналіз ретроспективи і перспективи інновацій, розробку інноваційної політики, складання плану інновацій, матеріальне стимулювання творчості персоналу [31, с. 131]. Робота персоналу підприємства, яка спрямована на використання результатів наукових досліджень для розширення і оновлення номенклатури та покращення якості продукції, що випускається, вдосконалення техніки, технології і організації, також відноситься до інноваційної діяльності.

Вихідною позицією в інноваційній діяльності є маркетингові дослідження ринків збуту і пошук нових споживачів; інформаційне забезпечення конкуруючих підприємств; пошуки новаторських ідей і партнерів для фінансування інноваційних проектів. Велике значення в організації інноваційної діяльності для підприємства має інноваційна інфраструктура: бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технопарки, консалтингові фірми й інші суб'єкти ринкової економіки [175, с. 36]. 22

У ринковій економіці функціонують інноваційні підприємства, що спеціалізуються на тому чи іншому виді інноваційної діяльності або здійснюють комплекс інноваційних послуг на комерційній основі. Великі корпорації мають матеріальні, фінансові можливості і високопрофесійний кадровий потенціал, що забезпечує безперервність інноваційного процесу і лідерство на національному і закордонних ринках [131, с. 60].

Доцільність вибору способу і варіанту техніко-технологічного оновлення залежить від конкретної ситуації, характеру нововведення, науково-технічному

потенціалу підприємства, вимогам ринку, стадіям життєвого циклу техніки і технології, особливостям галузевої приналежності [159, с. 65].

Розрізняють два типи технологічних інновацій: продуктові і процесні. Впровадження нового продукту визначається як радикальна продуктова інновація. Такі нововведення засновані на принципово нових технологіях або на поєднанні існуючих технологій у новому їх застосуванні.

Удосконалення продукту – інкрементальна продуктова інновація – пов'язане з уже існуючим продуктом, коли змінюються його якісні або вартісні характеристики [139, с. 79].

Процесна інновація – це освоєння нових або значне вдосконалення способів виробництва і технологій, зміни в устаткуванні або організації виробництва [59, с. 96].

Залежно від міри новизни інновації підрозділяються на принципово нові, тобто такі, що не мають аналогів у минулому і у вітчизняній, і в закордонній практиці, та на нововведення відносної новизни. Принципово нові види продукції, технології і послуги завдяки абсолютній новизні мають пріоритетність і є оригінальними зразками, на підставі яких тиражуванням отримують нововведення-імітації, копії [136, с. 102]. Серед інновацій-імітацій розрізняють техніку, технологію і продукцію ринкової новизни, нової сфери застосування і нововведення порівняльної новизни (аналоги, які є на кращих закордонних і вітчизняних підприємствах) та нововведення-удосконалення.

У свою чергу нововведення-удосконалення за предметно-змістовною структурою підрозділяються на ті, що витісняють, заміщують, доповнюють, покращують тощо [152, с. 22].

До глобальної інновації останніх років відноситься створення світової інформаційної мережі – Інтернету. Наведена інновація називається продуктовою й охоплює виробництво нових або удосконалення раніше існуючих товарів.

Існують також процесні інновації, які спрямовані на технологію й організацію виробництва, праці, управління. Застосування нового продукту сприймається як базова інновація. Покращуючі інновації стосуються наявного на

ринку товару і реалізуються у використанні ефективніших компонентів або часткової зміни систем складного продукту [170, с. 127].

Під псевдоінновацією необхідно розуміти модернізацію або раціоналізацію засобів праці, що спрямовані на часткове покращення застарілих машин. Раціоналізаторські пропозиції в діяльності підприємства також є різновидом інновацій. Важливішими і значнішими віхами інноваційного процесу є відкриття і винаходи, що відносяться до поняття інтелектуальної власності [102, с. 13].

Інноваційний розвиток підприємств залежить від життєвого циклу інновацій, який є сукупністю взаємопов'язаних процесів і стадій створення нововведення. Життєвий цикл інновації визначається як проміжок часу від зародження ідеї до зняття з виробництва реалізованого на її основі інноваційного продукту [164, с. 14]. Узагальнена схема життєвого циклу інновації представлена на рис. 1.1, а схема життєвого циклу підприємства, що впроваджує інновації представлена на рис.1.2.

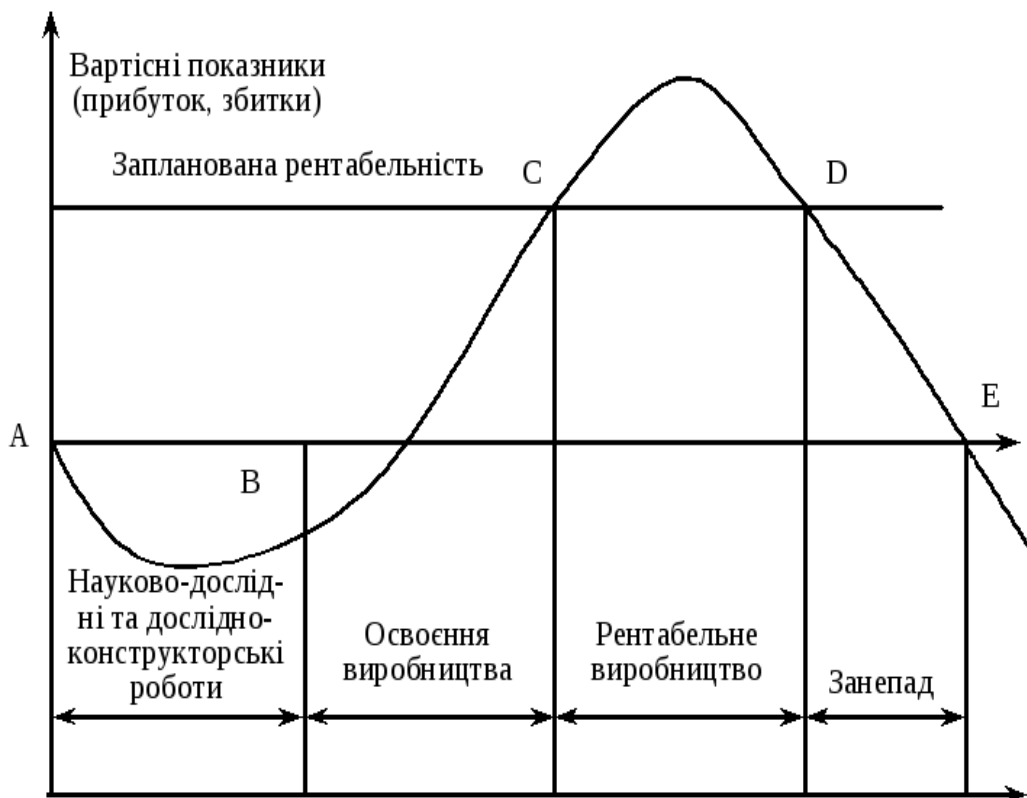

Рис.1.1. Життєвий цикл інновацій

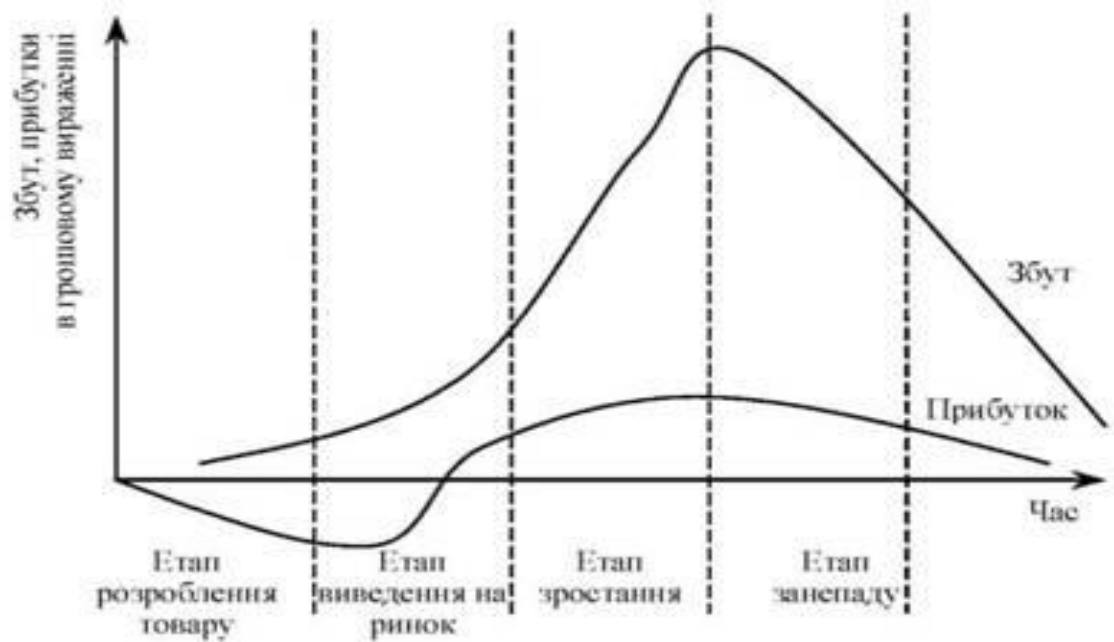

Рис.1.2. Життєвий цикл підприємства, що впроваджує інновації

Інновація у своєму життєвому циклі проходить низку стадій, що передбачають: – зародження, що супроводжується виконанням необхідного об'єму науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, розробкою і створенням дослідної партії нововведення; – зростання (промислове освоєння з одночасним виходом продукту на ринок); – зрілість (стадія серійного або масового виробництва і збільшення обсягу продажів); – насичення ринку (максимальний обсяг виробництва і максимальний обсяг продажів); – занепад (згорання виробництва і вилучення продукту з ринку)[2, с. 19].

З позицій інноваційної діяльності доцільно розрізняти як життєві цикли виробництва, так і життєві цикли згорання нововведення.

Перша стадія – впровадження нововведення – є найбільш трудомісткою і складною. Саме на цей етап припадає найбільший обсяг витрат на освоєння виробництва і випуск досвідченої партії нового товару. На першій стадії відтворюється й удосконалюється технологія, відпрацьовується регламент виробничого процесу. І саме на цій стадії спостерігається висока собівартість продукції і незавантаженість потужностей [2, с. 160].

Друга стадія – промислового освоєння виробництва – характеризується повільним і розтягнутим в часі нарощуванням випуску продукції.

Третя стадія – підйому – вирізняється швидким нарощуванням виробництва, значним збільшенням завантаження виробничих потужностей, відлагодженням технологією процесу й організацією виробництва.

Четверта стадія – зрілості і стабілізації – характеризується стійкими темпами найбільших обсягів випуску продукції і максимально можливим завантаженням виробничих потужностей.

П'ята стадія – занепаду – пов'язана з падінням завантаження потужностей, згортанням виробництва цього товару і різким зменшенням товарних запасів аж до нуля.

Склад і структура циклів життя нової техніки і технології тісно пов'язані з параметрами розвитку виробництва. Так, наприклад, на першій стадії життєвого циклу нової техніки і технології продуктивність праці низька, собівартість продукції знижується повільно, повільно зростає прибуток підприємства або економічний прибуток навіть негативний. У період швидкого зростання випуску продукції помітно знижується собівартість, окупаються первинні витрати [108, с. 12]. Часта зміна техніки і технології утворює великі складнощі та нестабільність виробництва.

У період переходу на нову техніку і освоєння нових технологічних процесів знижуються показники ефективності усіх підрозділів підприємства. Ось чому інновації у сфері технологічних процесів і знарядь праці повинні супроводжувати нові форми організації й управління; післяопераційний, попроцесний і подетальний розрахунок економічної ефективності [109, с. 505].

Лапко О. вважає, що життєциклічна концепція інновацій грає дуже важливу роль у визначенні як максимального обсягу випуску, обсягу продажів і прибутку, так і тривалості циклу життя конкретного нововведення [98, с. 79]. Послідовність тривалості циклів життя нової техніки і технології включає:

1) визначення загальної тривалості циклів життя виробів даного виду, покоління за усю історію для того, щоб установити стійку величину циклу цього виду техніки або технологічного процесу, у тому числі і за стадіями;

2) визначення розподілів тривалості циклів життя і їх стадій навколо центральної тенденції, оскільки це є основою прогнозу тривалості циклів життя майбутнього нововведення;

3) вироблення бази стратегії і тактики зростання виробництва відповідно до тривалості стадій циклів життя нової техніки і технології;

4) розподіл вірогідності тривалості циклів майбутніх зразків і пропорційно їй ресурсів у часі наступного циклу;

5) ретельний аналіз чинників, що впливають на тривалість минулих циклів, і екстраполяція результатів щодо прогнозу їх впливу на цикли життя майбутніх виробів;

6) формалізацію методів збору початкових даних і застосування економетричних моделей розрахунку [100, с. 5].

Ми вважаємо, що методика аналізу тривалості циклів життя дозволяє відповісти на запитання щодо динаміки техніко-економічних показників виробництва.

По-перше, це дає можливість визначити період зростання виробництва до максимального, якому еквівалентні найкращі тенденції провідних показників економічної ефективності: наведених витрат, собівартості продукції, продуктивності праці, величини рентабельності.

По-друге, потрібно встановити залежність зростання випуску з екстремумом техніко-економічних показників і з обсягом продажів, бо вони, як правило, не співпадають.

По-третє, необхідно проаналізувати тенденції змін техніко-економічних показників при подвоєнні обсягу випуску, дати відповідь: чи існує пропорційність, інерційність, ефект запізнювання тощо. З наведеної методики стає зрозуміло, що дослідження динаміки тривалості стадій циклів життя

залежно від технікоекономічних показників і обсягу продажів є одним з найважливіших сучасних методів аналізу нової техніки і технології.

На нашу думку, інноваційна діяльність підприємства з розробки, впровадження, освоєння і комерціалізації нововведень, тобто інноваційний розвиток, передбачає:

- проведення науково-дослідних і конструкторських робіт із розробки ідеї нововведення, проведення лабораторних досліджень, виготовлення лабораторних зразків нової продукції, видів нової техніки, нових конструкцій і виробів;

- підбір необхідних видів сировини і матеріалів для виготовлення нових видів продукції;

- розробку технологічного процесу виготовлення нової продукції;

- проектування, виготовлення, випробування й освоєння зразків нової техніки, необхідної для виготовлення продукції;

- розробку і впровадження нових організаційно-управлінських рішень, спрямованих на реалізацію нововведень;

- дослідження, розробку або придбання необхідних інформаційних ресурсів і інформаційного забезпечення інновацій;

- підготовку, навчання, перекваліфікацію і спеціальні методи підбору персоналу, необхідного для проведення НДДКР;

- проведення робіт або придбання необхідної документації із ліцензування, патентування, придбання ноу-хау;

- організацію і проведення маркетингових досліджень щодо просування інновацій тощо.

Наукові дослідження засвідчили, що інноваційному циклу передують науково-дослідні, дослідно-конструкторські або проектні роботи. Їх результати в основному і створюють ту основу, на базі якої починається інноваційна діяльність як в конкретній економіці, так і в інших сферах. Ми вважаємо, що ідея може бути інноваційною або, точніше, потенційно інноваційною, коли є тверда впевненість у тому, що пройшовши через стадії науково-технічного й

інноваційного циклів, вона матеріалізується в інновацію, тобто продукт. При цьому не виключено, що в деяких випадках ідея сама по собі вже може бути нововведенням. Важливо відзначити, що за аналогією з поняттям «організація» інновація також означає і сам процес реалізації нововведення. У більш ширшому розумінні інновація – синонім ефективного розвитку сфер діяльності підприємства.

Створення науково-технічного й інноваційного продуктів певним чином взаємозв'язані, але, по суті, є самостійними циклами виробництва. До них також висуваються різні вимоги (наприклад, як до циклів створення технологій виробництва ковбасних виробів, соків, хлібобулочних виробів). Іноді поєднання можливе або навіть необхідне, але це швидше виняток, як винятковим є наявність у однієї людини якостей ученого, винахідника і підприємця водночас.

Отже, під інноваційним розвитком ми розуміємо передусім ланцюг реалізованих нововведень, який охоплює всі сфери діяльності підприємства (управління, маркетинг, навчання персоналу, фінанси, продаж тощо), впливає на загальний кінцевий результат і забезпечує реалізацію інноваційного потенціалу підприємства у подальшому. Отже, інноваційний розвиток повинен мати комплексний характер. Процес формування інноваційно сприйнятливої середовища надзвичайно складний.

На думку К. Ціолковського, що викладена в його статті «Двигуни прогресу», де він спеціально розглядає проблему використання нововведень, причина неправильного відношення до відкриттів і винаходів криється в людських слабостях. Він вивів цілу систему чинників, що перешкоджають реалізації нововведень: інертність, відсталість, консерватизм; недовіра до невідомих імен, себелюбство, вузький егоїзм, нерозуміння загальнолюдського і власного блага; тимчасові збитки, протидія незвичному з боку працівників, небажання перенавчатися, корпоративні інтереси, професійна заздрість. Уважається, що висновки Ціолковського, сформульовані більше ніж 70 років тому, є першою спробою постановки цієї проблеми [176, с. 32]. Показово, що в наші дні сказане К. Е. Ціолковським перегукується з думкою експертів ЄС, які

відзначають, що внаслідок цілого ряду причин ідея, навіть найплідніша, переважно гине. У кращому разі хороша думка гальмується і затримується на десятки і сотні років. Людство ж залишається в страшному збитку [176, с. 33]. Автори «Зеленої книги» виходять з того, що поняттями, протилежними до інновації, є архаїзм і рутинність [188, с. 15]. Боротьба між ними, в принципі, потрібна, оскільки далеко не завжди нове краще за старе. Для корінної зміни ситуації знадобиться і підтримка ініціативних починів, і використання правових актів, санкцій, контролю, усього арсеналу засобів кадрової політики та управління демократичної держави. Водночас не можна зводити усі ці процеси тільки до впливу інноваційної культури, разом з нею існують потужні політичні, економічні, соціальні та інші чинники. Проте вони детермінуються станом культури в цілому і передусім її інноваційної складової [51, с.172].

Саме розвиток мотиваційної сфери, формування нової громадської системи цінностей стає необхідною умовою економічного інноваційного розвитку підприємств в ринкових умовах.

1.3. Суть та значення формування стратегії інноваційного розвитку підприємства

Інноваційна стратегія – це узгоджена сутність управлінських рішень, що впливають на інноваційну діяльність підприємства і мають довгострокові наслідки [1]. Інноваційною діяльністю є всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні дії, що реально зумовлюють здійснення інновацій або задумані з цією метою. Деякі види інноваційної діяльності є інноваційними самі по собі, інші не мають цієї властивості, але теж необхідні для здійснення інновацій. Інноваційна діяльність включає також дослідження і розробки, не пов'язані прямо з підготовкою якої-небудь конкретної інновації [2].

Інноваційна стратегія забезпечує динамічний розвиток підприємства, впливає на вибір загальної стратегії, визначає тип останньої [1].

В основі розробки інноваційної стратегії лежать такі підходи:

- а) визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, виходячи з цілей і завдань базисних стратегій фірми;
- б) скорочення кількості рівнів в управлінні з метою прискорення процесу «дослідження — виробництво — збут»;
- в) максимальне скорочення строків розроблення інноваційних проектів і впровадження нововведень, використовуючи певні принципи організації роботи: паралельне та інтегральне вирішення інноваційних завдань [3].

Стратегічне управління інноваціями є складовою інноваційного менеджменту. Воно вирішує широкий спектр питань планування та реалізації інноваційних проектів і програм, які розраховані на якісні зміни в діяльності організації на ринку, виробництві або соціальній сфері підприємства [4].

Необхідність у розробці інноваційної стратегії виникає в основному при раптових змінах у зовнішньому середовищі підприємства (організації, об'єднання). До таких змін відносяться:

- а) насичення ринку і зниження попиту;
- б) радикальні зміни в техніці і технології виробництва;
- в) диверсифікованість виробництва і як наслідок – розширення ринкового асортименту нововведень;
- г) поява на ринку принципів нововведень;
- д) загроза нових конкурентів.

Необхідність у інноваційній стратегії виникає і коли вимоги з боку суспільства через, наприклад, різкі соціально-політичні зміни змушують підприємства різко змінювати свої орієнтири [5].

Розрізняють шість основних типів інноваційної стратегії підприємства:

- 1) наступальна;
- 2) захисна;
- 3) імітаційна;
- 4) залежна;
- 5) традиційна;

б) «за нагодою».

Наступальна інноваційна стратегія охоплює: активні НДДКР, орієнтовані на маркетинг; стратегію злиття; стратегію придбання. Наступальні стратегії звичайно потребують кредитних інвестицій, отже, більше використовуються на підприємствах, що мають достатньо високий фінансовий потенціал, кваліфікований склад менеджерів і творчого науково-технічного потенціалу [4].

Така стратегія передбачає:

- 1) щільний зв'язок фірми зі світовими досягненнями науки й технології;
- 2) пряму залежність від наукових розробок, що фінансуються та здійснюються самою фірмою;
- 3) можливість фірми швидко реагувати та пристосовуватися до нових технологічних можливостей.

Але наступальна інноваційна стратегія є досить ризиковою, тому більшість фірм, що можна віднести до високо інноваційних дотримуються захисної стратегії. Захисна інноваційна стратегія відбиває реакцію підприємства на дії конкурентів і пов'язана з опануванням нової технології і завдяки їй виходом на нові ринки [4].

Захисна стратегія вимагає від фірми:

- 1) високої мобільності;
- 2) приділяти багато уваги навчанню свого персоналу та рекламі;
- 3) високої наукомісткості та значних зусиль дослідників;
- 4) приділяти багато уваги аналізу досягнень й помилок фірм партнерів;
- 5) просувати на ринок свою продукцію шляхом надання технічного обслуговування та сервісу.

Найважливішим фактором для здійснення захисної стратегії є придбання патентів. Фірми-захисники є споживачами патентів і постачальниками прибутків для фірм –«форвардів».

Імітаційна інноваційна стратегія пов'язана з копіюванням технології виробництва продукції фірм-піонерів. Використання цієї стратегії, не дуже

віддалене в часі від першого використання базової інновації, і як правило, пов'язане з придбанням ліцензії на виробництво такого продукту.

Залежна інноваційна стратегія - це тип стратегічної поведінки, за якої характер технологічних змін залежить від політики інших фірм, які виступають як «батьківські» фірми в коопераційних технологічних зв'язках. Найчастіше «залежні» фірми виконують субпідрядні роботи і не змінюють самостійно свою продукцію, так як вимоги до якості продукції встановлює головна фірма. Вимоги щодо розвитку науково-технічних рис у таких фірмах мінімальні.

Традиційна інноваційна стратегія означає відсутність технологічних змін на підприємстві. Дана стратегія передбачає осмислену відмову від оновлення продукції внаслідок ретельного аналізу ринкової ситуації і стану конкурентів, але не уникає власне інноваційної поведінки, оскільки пов'язана з удосконаленням форми і сервісу традиційної продукції.

Інноваційна стратегія «за нагодою» у довгостроковий період часу пов'язана з швидким опануванням інформації і можливостей, які виникають у зовнішньому середовищі підприємства.

Характерною рисою цієї стратегії є відсутність власної науково-технічної діяльності. Такий тип поведінки ще називають «стратегією ніші», оскільки перевага полягає в знаходженні особливої ніші на існуючих ринках товарів і послуг, яка має споживача з нетиповими, але різноманітними потребами. Ця стратегія має сенс тільки тоді, коли є першим кроком до інших стратегій. Без цього такий тип стратегічної поведінки є безперспективним [4]. Лозовський О.М. Галандзовський Д.М. [6] виділяють такі основні переваги та недоліки інноваційних стратегій загалом табл. 1.2.

Саме інноваційні стратегії є основою сучасного інноваційного менеджменту в умовах постійних змін навколишнього середовища. В основі розробки інноваційної стратегії мають лежати стратегічні управлінські рішення, які:

- а) орієнтовані на майбутнє і на постійні зміни середовища;

- б) пов'язані з залученням значних матеріальних ресурсів, широким використанням інтелектуального потенціалу;
- в) характеризуються гнучкістю, здатністю адаптуватися до змін ринкових умов;
- г) ураховують неконтрольовані організацією зовнішні чинники [7].

Таблиця 1.2

Переваги та недоліки інноваційних стратегій

Переваги	Недоліки
Надання підприємству конкурентних переваг на ринку, орієнтація на розвиток та вдосконалення	Ризики, пов'язані з невизначеністю та мінливістю зовнішнього середовища
Підвищення ефективності виробництва, збереження ресурсів та покращення якості продукції	Витратність на новітні засоби праці та технології з довгим терміном самоокупності
Можливість швидко адаптуватися до нових вимог зовнішнього середовища, гнучкість та використання альтернатив за наявних одних і тих же ресурсів	Значна затратність часу на розробку, оцінку та перевірку ефективності розробленої інноваційної стратегії, а також на проведення досліджень та експериментів
Краще задоволення потреб та бажань споживачів	Наукомісткість та потреба в пошуку обдарованих висококваліфікованих робочих кадрів

Джерело: [6]

Одним з видів інноваційної стратегії є стратегія НДДКР, що розробляється на функціональному рівні. Цей вид стратегії відображає більш конкретизовані способи досягнення інноваційних цілей, тобто розроблення та виведення на ринок нового продукту. Зважаючи на те, що цілі інноваційної діяльності підприємства впливають на вибір стратегії розвитку, стратегія НДДКР, як функціональна, має відповідати обраним стратегіям вищого рівня. Тому процес її розробки – це складний ланцюг процесів з узгодження цілей стратегій різного рівня, їх взаємопроникнення та взаємозв'язку [1].

Управління інноваційним процесом на підприємстві не може бути повноцінно реалізоване без ефективною системою управління НДДКР як основного елементу процесу створення та реалізації нововведення.

Загалом, процес НДДКР на підприємстві представлений сукупністю цілеспрямованих узгоджених дій з проведення наукових досліджень та дослідно-конструкторських робіт, результат яких представлений науково-технічним продуктом у вигляді документації на новий виріб.

Управлінське рішення про розгортання НДДКР на вітчизняних підприємствах приймається, як правило, у наступних випадках:

- 1) основні конкуренти розробили та випустили на ринок нову продукцію;
- 2) вимоги замовників зобов'язують використовувати новітні досягнення в науково-технічній сфері;
- 3) дослідно-конструкторські роботи як пропозиції до вдосконалення продукції для поточних замовників [9].

Особливість сучасного підходу до процесу формування інноваційних стратегій полягає у створенні системи так званого «ново-ввідного конвеєра». Суть цього підходу полягає в тому, щоб забезпечити постійне впровадження у виробництво нових, сучасніших виробів; постійно скорочувати всі види витрат; підвищувати якісні характеристики інноваційної діяльності; забезпечувати конкурентні переваги на ринку. З цією метою, наприклад, японські компанії прагнуть виготовляти будь-які, навіть найскладніші вироби на основі стандартів, легко керованих наборів операцій, які здійснюються на універсальному, гнучкому і в широкому діапазоні переналагоджуваному обладнанні. Американські компанії зробили ставку на прискорення комп'ютеризації всіх видів виробничих і управлінських процесів через створення адаптивних інформаційних систем, складного набору оптимізаційних моделей і кількісних методів, здібних швидко виявити та запропонувати варіант ліквідації будь-якого незапланованого відхилення на будь-якому етапі виробничого процесу [12].

Розробка інноваційної стратегії передбачає прийняття стратегічного завдання (цілей), оцінку можливостей і ресурсів для їх використання; аналіз альтернатив; підготовку конкретних програм, проектів, бюджетів; оцінку

сильних і слабких сторін діяльності суб'єктів з урахуванням обраних цілей. Порядок розробки стратегії відображено на рис. 1.3.

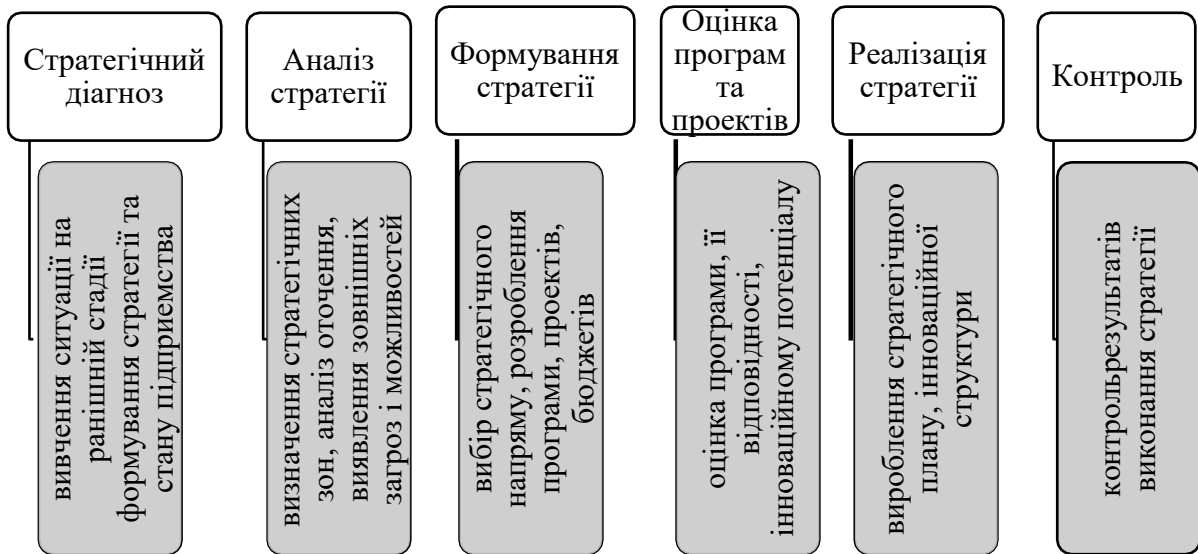

Рис 1.3. Порядок розробки стратегії

Джерело: [13]

Послідовність етапів розробки стратегії така:

1. Етап розробки цілей:

- а) формування місії-орієнтації і місії-політики організації, в яких підкреслюється прихильність до інноваційної діяльності;
- б) формується мета інноваційного розвитку організації. Будується «дерево цілей».

2. Етап стратегічного аналізу:

- а) аналізується внутрішнє середовище і оцінюється інноваційний потенціал;
- б) аналізується стан зовнішнього середовища і оцінюється інноваційний клімат;
- в) визначається інноваційна позиція організації.

3. Етап вибору інноваційної стратегії:

- а) визначаються базові стратегії розвитку та їх інноваційні складові; б) розробляються і оцінюються альтернативні інноваційні стратегії;

в) здійснюються вибір і обґрунтування інноваційної стратегії, якої віддається перевага.

4. Етап реалізації інноваційної стратегії:

а) розробляються стратегічний проект (перелік стратегічно змін і заходів для їх здійснення) і план реалізації проекту, особливо враховується інноваційний характер перетворень;

б) організовується стратегічний контроль процесу реалізації проекту

в) оцінюється ефективність процесу реалізації і проводиться необхідне коригування проекту, стратегій, цілей [13].

Автор С.В. Філіппова виділяє найбільш значущі управлінські проблеми, які не сприяють формуванню ефективних інноваційних стратегій розвитку підприємства [16]:

1) відсутність ефективних власників. Це призводить до того, що основна мета функціонування підприємств зводиться виключно до отримання прибутку без урахування стратегічного розвитку підприємств;

2) відсутність системного підходу в управлінні підприємством, унаслідок чого зберігається замкнутість вітчизняних підприємств на власний потенціал з опорою на свої внутрішні джерела.

3) зіткнення інтересів менеджменту і власників при визначенні шляхів і способів досягнення поставленої мети в рамках стратегії.

4) недостатня кваліфікація управлінських кадрів, що не дозволяє їм визначити основні напрями інноваційного розвитку.

Для вирішення даних проблем С.В. Філіппова, М.П. Тимошук, Н.М. Дашенко запропонували створити в організаційній структурі підприємств відділи інноваційного розвитку, що мають виконувати такі основні функції:

а) моніторинг перспективних інноваційних розробок з метою їх реалізації;

б) визначення напрямів інноваційного розвитку;

в) відбір найбільш перспективних інноваційних проектів.

Наявність даного відділу в структурі підприємства дозволить вирішити проблеми вибору найбільш вдалих інноваційних стратегій.

Висновок за першим розділом

З'ясовано, що рівень розвитку країни залежить від рівня розвитку інноваційної діяльності, тому впровадження останньої у ринкову економіку є одним із наймогутніших важелів конкурентної боротьби та економічного зростання підприємств. Саме інноваційний шлях розвитку дозволить стабілізувати і розвивати діяльність підприємств, забезпечить Україні гідне місце у світовому співтоваристві та вихід із кризи.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» також визначено поняття «інновація»: інновації – знову створені, застосовані чи вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційнотехнічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно покращують структуру і якість виробництва або соціальної сфери. З нашої точки зору, інновацію необхідно розглядати не лише як засіб підприємця для отримання прибутку, а значно ширше, з урахуванням особливостей даного виду діяльності та результату впровадження інновацій в ринкових умовах господарювання.

Виділяють такі основні види інноваційної діяльності: інструментальна підготовка й організація виробництва; запуск виробництва і передвиробничі розробки, що містять модифікації продукту й технологічного процесу; перепідготовку персоналу для застосування нових технологій і устаткування; маркетинг нових продуктів; придбання нематеріалізованої технології у вигляді патентів, ліцензій, ноу-хау, торговельних марок, конструкцій, моделей і послуг технологічного змісту; придбання машин або устаткування, пов'язаних з впровадженням інновацій; виробниче проектування, необхідне для розробки, виробництва і маркетингу нових товарів, послуг; реорганізація структури управління.

Інновація у своєму життєвому циклі проходить низку стадій, що передбачають: – зародження, що супроводжується виконанням необхідного

об'єму науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, розробкою і створенням дослідної партії нововведення; – зростання (промислове освоєння з одночасним виходом продукту на ринок); – зрілість (стадія серійного або масового виробництва і збільшення обсягу продажів); – насичення ринку (максимальний обсяг виробництва і максимальний обсяг продажів); – занепад (згорання виробництва і вилучення продукту з ринку).

Отже, під інноваційним розвитком ми розуміємо передусім ланцюг реалізованих нововведень, який охоплює всі сфери діяльності підприємства (управління, маркетинг, навчання персоналу, фінанси, продаж тощо), впливає на загальний кінцевий результат і забезпечує реалізацію інноваційного потенціалу підприємства у подальшому.

Інноваційна стратегія – це узгоджена сутність управлінських рішень, що впливають на інноваційну діяльність підприємства і мають довгострокові наслідки. Інноваційна стратегія забезпечує динамічний розвиток підприємства, впливає на вибір загальної стратегії, визначає тип останньої.

Розрізняють шість основних типів інноваційної стратегії підприємства: наступальна; захисна; імітаційна; залежна; традиційна; «за нагодою». Саме інноваційні стратегії є основою сучасного інноваційного менеджменту в умовах постійних змін навколишнього середовища.

Розробка інноваційної стратегії передбачає прийняття стратегічного завдань (цілей), оцінку можливостей і ресурсів для їх використання; аналіз альтернатив; підготовку конкретних програм, проектів, бюджетів; оцінку сильних і слабких сторін діяльності суб'єктів з урахуванням обраних цілей.

РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

2.1. Зарубіжний досвід оцінювання інновацій та інноваційного розвитку країн

Оцінювання стану науково-технічної сфери, інноваційного розвитку та результатів наукових досліджень у країнах світу на міжнародному рівні здійснюється за допомогою низки показників, які включені до різноманітних рейтингів.

Ці рейтинги є важливим інструментом для аналізу та порівняння ключових показників інноваційної діяльності країн. Вони дозволяють оцінити ефективність національних систем науки, технологій та інновацій, визначити сильні і слабкі сторони, а також виявити напрями для подальшого вдосконалення.

Один з визначальних показників ефективності реалізації інноваційної політики держави – це її місце у глобальних рейтингах. Україна представлена у декількох міжнародних рейтингах, які оцінюють її інноваційний потенціал, інноваційну спроможність та результативність інноваційної політики. Їх всебічну характеристику дають Глобальний індекс інновацій – ГІІ (The Global Innovation Index), Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності – ГІСК (The Global Sustainable Competitiveness Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів – ГІКТ (The Global Talent Competitiveness Index), Зведений Інноваційний Індекс – ЗІІ (Summary Innovation Index – SII) та Індекс людського розвитку – ІЛР (Human Development Index).

До десяти найбільш інноваційних країн також увійшли: США, Фінляндія, Данія, Німеччина та Ірландія (рис. 2.1).

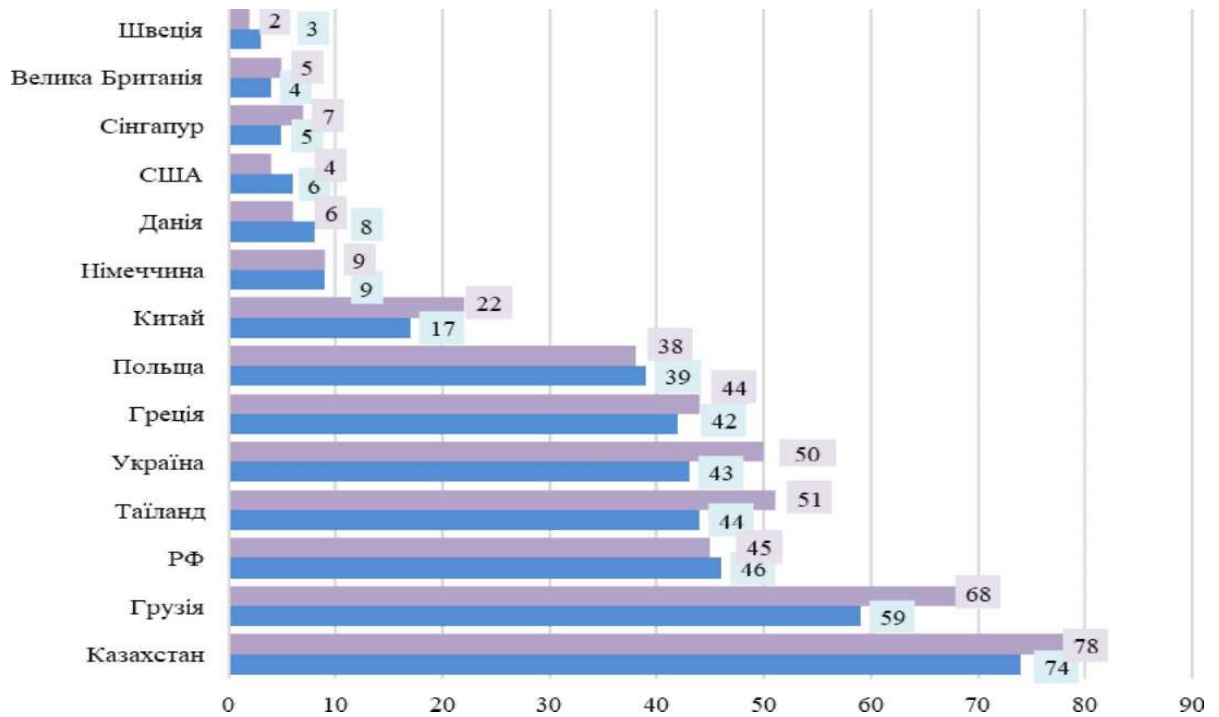

Рис. 2.1. Рейтинг країн за рівнем інноваційності

Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index) – дослідження інноваційного клімату країн, яке проводиться з 2007 р. Рейтинг щорічно складає Корнельський університет (Cornell University) спільно з міжнародною школою бізнесу INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO, WOIB). Незалежну статистичну перевірку дослідження здійснює Спільний дослідницький центр Європейської комісії². Доповідь 2023 р. під назвою "Інновації перед обличчям невизначеності" ранжує 132 країни за рівнем їх інноваційної результативності (80 показників у 7 сферах).

Очолюють рейтинг ГІ 2023 Швейцарія (13 років поспіль), Швеція, США, Велика Британія. Сінгапур замикає п'ятірку лідерів, хоча в минулому році займав лише 7 місце, поступившись Нідерландам та Південній Кореї. Серед країн колишнього СРСР лідерами є Естонія, Литва та Латвія (16, 34 та 37 місця відповідно). Серед країн – наших сусідів – Польща посіла 41 місце (знизившись на одну сходинку).

Топ - 5 інноваційні економіки по групах країн за рівнем доходу на душу населення (групування Світового банку) у 2023 р., (місце у рейтингу ГІ)

Високодохідна група (50 країн)	Дохід вище середнього (33 країни)	Дохід нижче середнього (37 країн)	Низькодохідна група (12 країн)
1. Швейцарія (1)	1. Китай (12)	1. Індія (40)	1. Руанда (103)
2. Швеція (2)	2. Малайзія (36)	2. В'єтнам (46)	2. Мадагаскар (107)
3. США (3)	3. Болгарія (38)	3. Україна (55)	3. Того (114)
4. Велика Британія (4)	4. Туреччина (39)	4. Філіппіни (56)	4. Замбія (118)
5. Сінгапур (5)	5. Таїланд (43)	5. Індонезія (61)	5. Уганда (121)

З моменту своєї першої публікації у 2012 р. Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності – ГІСК (Global Sustainable Competitiveness Index – GSCI) – перший індекс, який вимірює ефективність екологічного, соціального та корпоративного управління країни. У 2022 р. автори рейтингу змогли привернути увагу до більш вдосконаленої методології, збільшили кількість проаналізованих показників зі 135 (у 2021 р.) до 188 і повторно розрахували ГІСК, у результаті чого отримали понад 1,5 мільйона окремих даних. У звітному році (2023 р.) рейтинг налічує вже 190 показників.

Звіт ГІСК 2023 р. містить вичерпний огляд поточного стану світу – глобального, регіонального та національного – за шістьма основними показниками конкурентоспроможності:

- Природний капітал (Natural Capital);
- Ресурсоємність та ефективність (Resource Intensity-Efficiency);
- Інтелектуальний капітал (Intellectual Capital);
- Економічна стійкість (Economic Sustainability);
- Соціальний капітал (Social Capital);
- Управління (Governance Performance).

Топ-6 країн рейтингу ГІСК очолюють Скандинавські країни: Швеція лідирує за глобальним індексом стійкої конкурентоспроможності. Тільки одна країна у топ – 20 не є європейською, це Японія, що займає 12 місце. Уперше

Китай обігнав США (33 місце) за рахунок сильних показників за інтелектуальним капіталом та посів 31 місце. Німеччина зайняла 15 місце, Велика Британія – 16, Франція – 18.

Країни Азії (Південна Корея, Японія та Китай) очолюють індекс інтелектуального капіталу – основу інновацій. Однак досягнення сталого процвітання потенційно може бути під загрозою через обмеження природного капіталу та збільшення споживання ресурсів.

У трійку лідерів Глобального індексу конкурентоспроможності талантів (The Global Talent Competitiveness Index – GTCI) – ГІКТ 2023 входять Швейцарія (78,96 балів), Сінгапур (77,11) та США (76,60). До Топ-5 увійшли також Данія (76,54) та Нідерланди (74,76), а до Топ-10 – Фінляндія (74,35), Норвегія (73,96), Австралія (73,93), Швеція (73,86) та Велика Британія (73,75). Серед країн пострадянських держав лідируючі місця займають Естонія (64,29), Литва (58,73), Латвія (56,78).

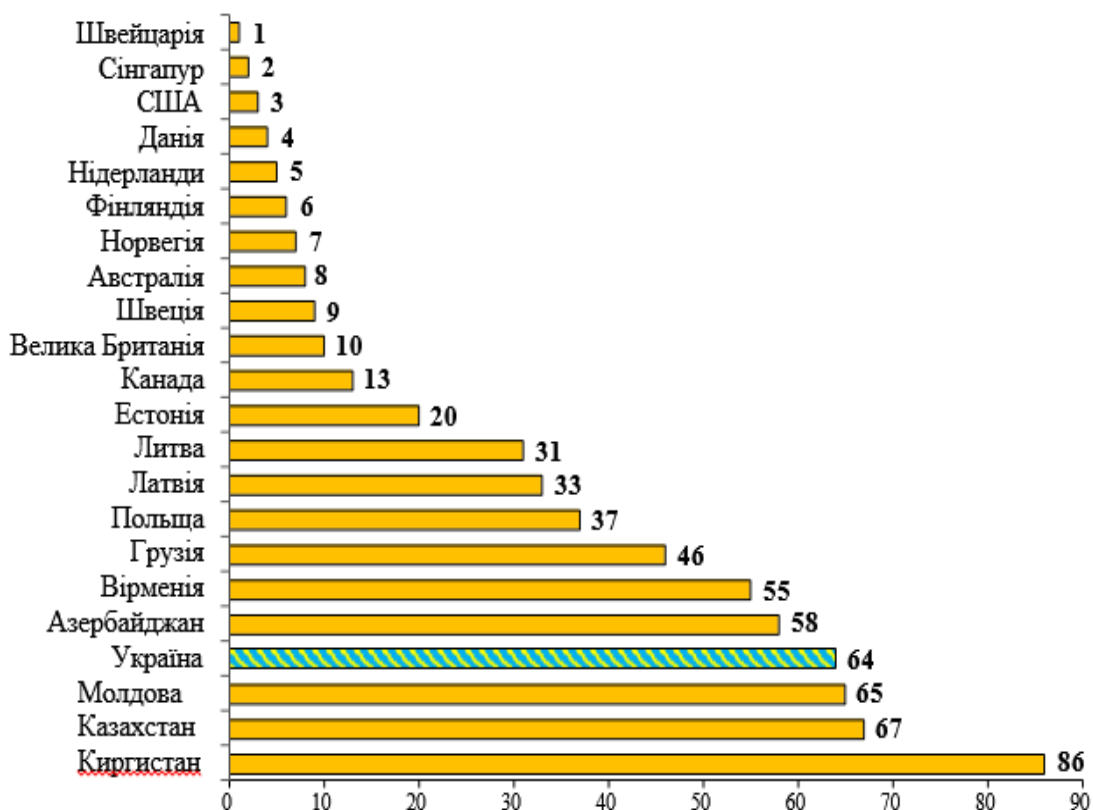

Рис. 2.2. Рейтинг країн за Глобальним індексом конкурентоспроможності талантів

Європейське інноваційне табло ЄІТ (European Innovation Scoreboard) є важливим інструментом оцінювання та рейтингування науково-технологічного та інноваційного розвитку країн Європи. ЄІТ являє собою систему показників науково-технічної та інноваційної діяльності, на основі якої розраховують Зведений Інноваційний Індекс – ЗІІ (Summary Innovation Index) для кожної європейської країни.

В ЄІТ виділяють чотири основні категорії індикаторів ("Рамкові умови", "Інвестиції", "Інноваційна активність" та "Вплив") та 12 інноваційних вимірів, що охоплюють у цілому 32 показники³.

ЗІІ розраховують як середнє арифметичне цих індикаторів. На основі отриманих результатів визначають статус країни з чотирьох можливих: інноваційні лідери (оцінка вище 125 % від середнього показника по ЄС); активні інноватори (оцінка між 100- 125 %); помірні інноватори (оцінка між 70-100 %); повільні інноватори (оцінка нижче 70 % від середнього показника по ЄС)

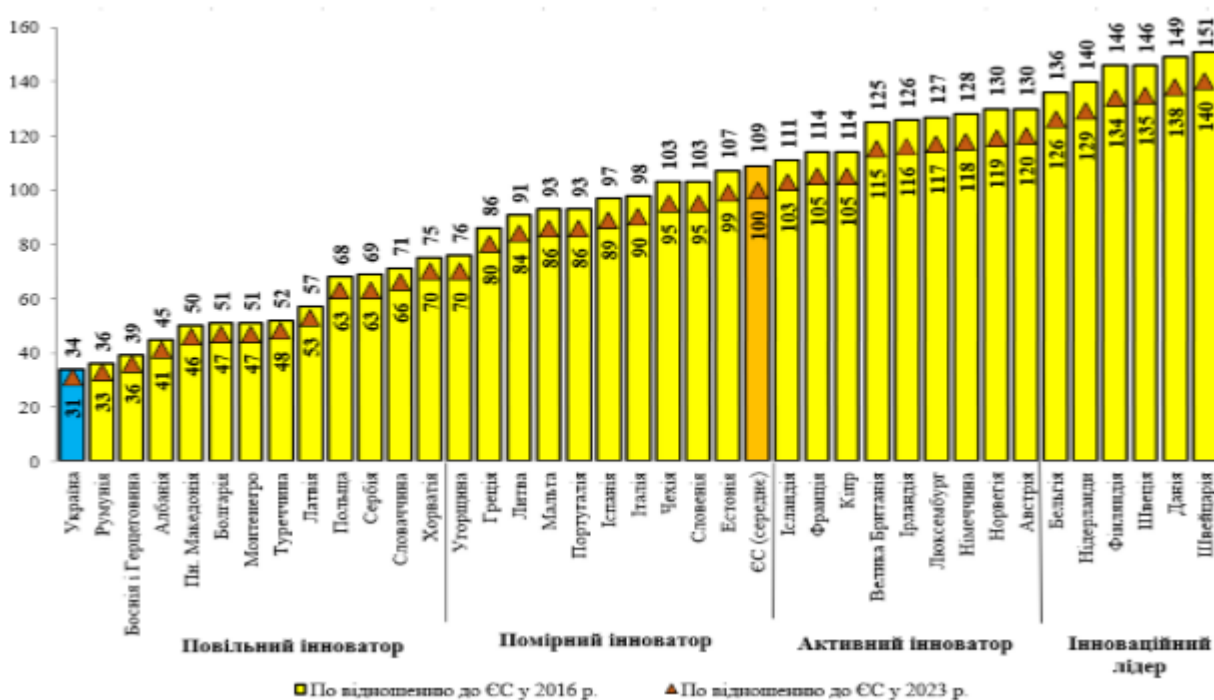

Рис. 2.3. Зведений інноваційний індекс за 2023 р. відносно середнього по ЄС у 2016 р.

Перше місце за ЗІІ належить Швейцарії, далі йдуть Данія, Швеція, Фінляндія. Україна, зі значенням ЗІІ 31,0 (відносно середнього по ЄС у 2016 р.), має статус "повільного інноватора". Значення ЗІІ для України (0,170) залишається більш ніж утричі меншим за середнє по країнах ЄС (0,548)

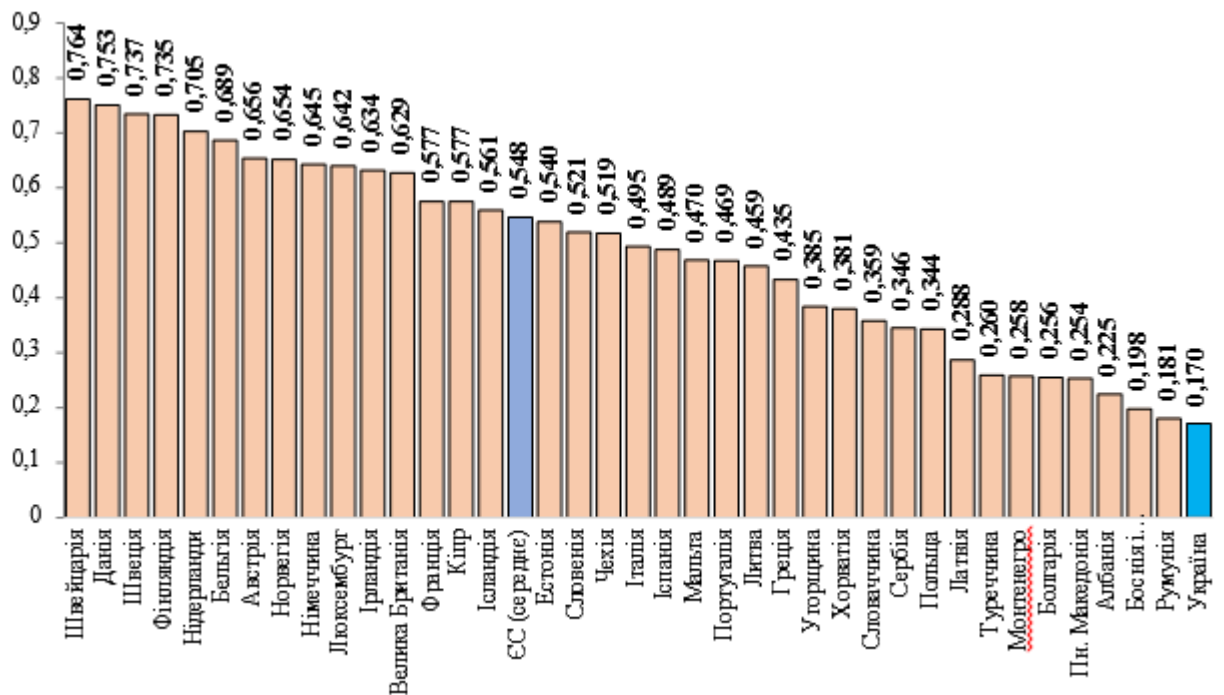

Рис. 2.4. Зведений інноваційний індекс у 2023 р

Ще одним важливим зведеним індексом, який узагальнює відповідні показники з ефективності цифрових технологій в Європі й відстежує еволюцію держав-членів ЄС в галузі цифрової конкурентоспроможності⁶, є Індекс цифрової економіки та суспільства – Digital Economy and Society Index (далі – DESI).

DESI, який щорічно публікує Європейська комісія, вимірює прогрес держав-членів ЄС у досягненні цілей Програми цифрового десятиліття ЄС до 2030 року. Ключові елементи DESI відповідають цифровим цілям ЄС: безпечна та стійка цифрова інфраструктура, цифрові навички, цифровізація бізнесу та публічних послуг⁷.

DESI охоплює чотири основних компоненти та оцінюється за шкалою від 0 до 100, а загальний індекс DESI розраховують як середнє арифметичне з чотирьох компонентів (відповідно до методології ЄС⁸):

- Людський капітал: рівень цифрових навичок населення, а також інвестиції в цифрову освіту;
- Підключення до інтернету: поширеність використання інтернету для різних цілей, таких як навчання, робота і спілкування;
- Інтеграція цифрових технологій: використання цифрових технологій у бізнесі та публічних послугах;
- Цифрові державні послуги: доступність і якість цифрових державних послуг.

За загальним індексом DESI беззаперечними лідерами є Фінляндія, Данія, Нідерланди та Швеція (з 27 держав-членів ЄС).

За компонентом Людський капітал – топовими виконавцями є Нідерланди та Фінляндія, а Румунія, Болгарія, Польща та Італія займають найнижчі місця.

За компонентом Підключення до інтернету – Данія, Нідерланди та Іспанія є лідерами. Бельгія та Естонія мають найнижчі показники даного компоненту.

За компонентом Інтеграція цифрових технологій – лідерами є Фінляндія, Данія, Мальта і Швеція, де частка підприємств з дуже високою інтеграцією цифрових технологій (тобто мають принаймні 10 з 12 контрольованих цифрових технологій) вище 9%, далі йдуть Австрія, Ірландія, Словенія та Німеччина – вище 4%. У таких країнах, як Румунія, Болгарія, Угорщина, Греція і Латвія більше 60% підприємств зробили лише невеликі інвестиції в цифрові технології (тобто мають дуже низьку інтеграцію цифрових технологій).

За компонентом Цифрові державні послуги – топовими виконавцями є Естонія, Фінляндія, Мальта і Нідерланди, а Румунія, Греція Болгарія та Словаччина мають найнижчі показники даного компоненту.

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 05 вересня 2023 року № 774-р затвердив перелік показників DESI в Україні, а також порядок збору та обміну даних щодо показників на основі Методології ЄС. Розпорядження забезпечить передумови для відстеження прогресу в напрямі цифрової економіки, а також порівняння власного шляху із цифровими економіками ЄС.

Процес включення України до DESI залежить від спроможності регулярно надавати Європейській комісії необхідні статистичні дані, які зібрані відповідно до вимог ЄС. Включення України до DESI допоможе реалізувати державний потенціал цифрової конкурентоспроможності, а також сприятиме інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС.

2.2. Стан інноваційного розвитку України та її місце у світі

На міжнародному рівні широко використовується інтегральна оцінка стану розвитку інноваційної системи. Так Україна представлена у кількох міжнародних рейтингах, які оцінюють інноваційний потенціал, технологічну та інноваційну конкурентоспроможність. Найбільш авторитетними є Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (Innovation Union Scoreboard), Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (Global Talent Competitiveness Index).

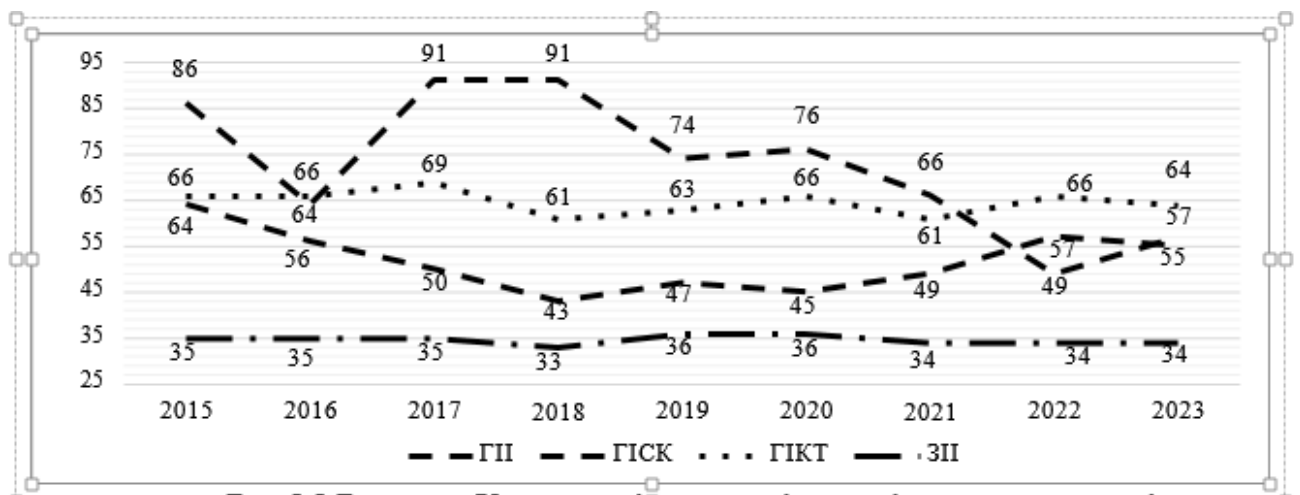

Рис. 2.5 Рейтинги України за індексами інноваційної спроможності

Україна у 2023 р. покращила свій рейтинг у ГІІ 2023 на 2 позиції і посіла 55 місце проти 57 місця у 2022 р., а у групі країн за рівнем доходів

нижче середнього посіла 3 місце, поступившись Індії та В'єтнаму У 2023 р. 21 економіка показала кращі інноваційні результати (знання і технологічні результати, креативні результати) порівняно з їх інноваційними ресурсами (інфраструктура, інституції, складність ринку та бізнесу, людський капітал і дослідження) – це так звані країни інноваційних досягнень. До цієї групи входить і Україна. Рейтинги України за цими блоками ГП відображає рис. 2.6.

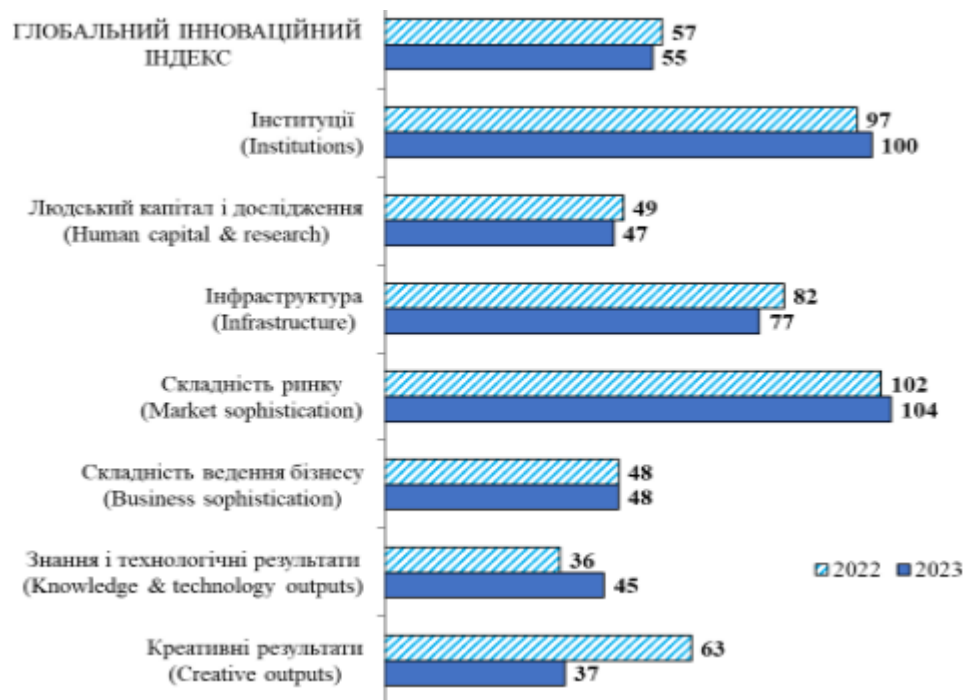

Рис. 2.6. Рейтинги України за 7 блоками показників ГП у 2022 та 2023 рр.

За першим підіндексом інноваційних результатів – "Знання і технологічні результати" – Україна на 45 місці, втративши 9 позицій проти 2022 року. Серед сильних сторін даного підіндексу варто виділити такі: "Створення знань" (28-е місце), "Відношення кількості патентів за країною походження до ВВП" (33), "Відношення корисних моделей за країною походження до ВВП" (1), "Витрати на комп'ютерне та програмне забезпечення у відсотках до ВВП" (4), "Експорт ІКТ послуг у відсотках до загального обсягу зовнішньої торгівлі" (6).

За другим підіндексом, що визначає результати інновацій, – "Креативні результати" – Україна значно покращила свої позиції, перемістившись із 63

місця на 37, у тому числі за групами показників: "Нематеріальні активи" – 19 місце проти 62 місця у 2022 р., "Креативні товари та послуги" – 82 проти 87 у 2022 р. Сильними сторонами цього підіндексу є показники "Створення мобільних додатків за країною походження розробника/фірми по відношенню до ВВП" – групи "Онлайн креативність" (12 місце) та "Кількість заявок резидентів на отримання прав інтелектуальної власності на торгові марки і промислові зразки за країною походження по відношенню до ВВП" (22 та 16 місця відповідно).

Отже, інноваційні результати перевищують інноваційні ресурси через високі рейтинги України за показниками отримання прав на об'єкти інтелектуальної власності та пов'язаних з ІКТ показниками – зростання витрат на комп'ютерне та програмне забезпечення, створення мобільних додатків та експорт ІКТ послуг. Не дивлячись на низку вище вказаних сильних сторін рейтингу, загалом, слід зазначити, що у 2023 р. позиції України знизились за 9-ма групами показників, зокрема:

- 2 показники – підіндекс "Інституції" ("Стан інституційного середовища" та "Стан регуляторного середовища" – 126 проти 107-го місця та 77 проти 75 відповідно у 2022 р.);
- 2 показники – підіндекс "Людський капітал та дослідження" ("Дослідження та розробки" – 68 місце проти 59 місця у 2022 р. та "Освіта" – 31 місце проти 26 у 2022 р.);
- 1 показник – підіндекс "Ринкові показники" ("Торгівля, диверсифікація та масштаби ринку" – 40 місце проти 37 у 2022 р.);
- 1 показник – підіндекс "Бізнес-досвід (головні – "Засвоєння знань" – 66 місце проти 63 у 2022 р.);
- 2 показники – підіндекс "Знання та результати наукових досліджень" ("Вплив знань" та "Поширення знань" – 71 місце проти 48 та 48 місце проти 42 у 2022 р. відповідно);
- 1 показник – підіндекс "Креативні результати" ("Онлайн креативність" – 44 місце проти 42 у 2022 р.).

Найбільша кількість показників, за якими ранг України знизився, пов'язані з низькою інноваційною діяльністю бізнесу – його досвідом, впровадженням результатів знань і технологій. Це, зокрема, виробництво та експорт високотехнологічної продукції, продуктивність праці, кількість сертифікатів ISO 9001 та екологічних сертифікатів, імпорт прав інтелектуальної власності. **Україна**, порівняно з 2022 р., яка входила у топ – 50 та займала 49 місце (зі 180 країн світу), погіршила свої показники на 8 позицій у 2023 р. та посідає 57 місце (зі 180 країн світу). Цьогорічний бал 46,2 (у 2022 р. – 46,9), де середній бал за рейтингом становить 43,1, а максимальний 100,0. Україна займає непогані місця за такими показниками конкурентоспроможності як "Природний капітал (Natural Capital)" – 38 місце (51,0), "Інтелектуальний капітал (Intellectual Capital)" – 41 місце (47,3) та "Економічна стійкість (Economic Sustainability)" – 43 місце (47,5), чого не можна сказати про показники "Управління (Government Performance)" – 89 місце (52,6) та "Ресурсоемність та ефективність (Resource Intensity-Efficiency)" – 114 місце (44,8) (рис. 2.7).

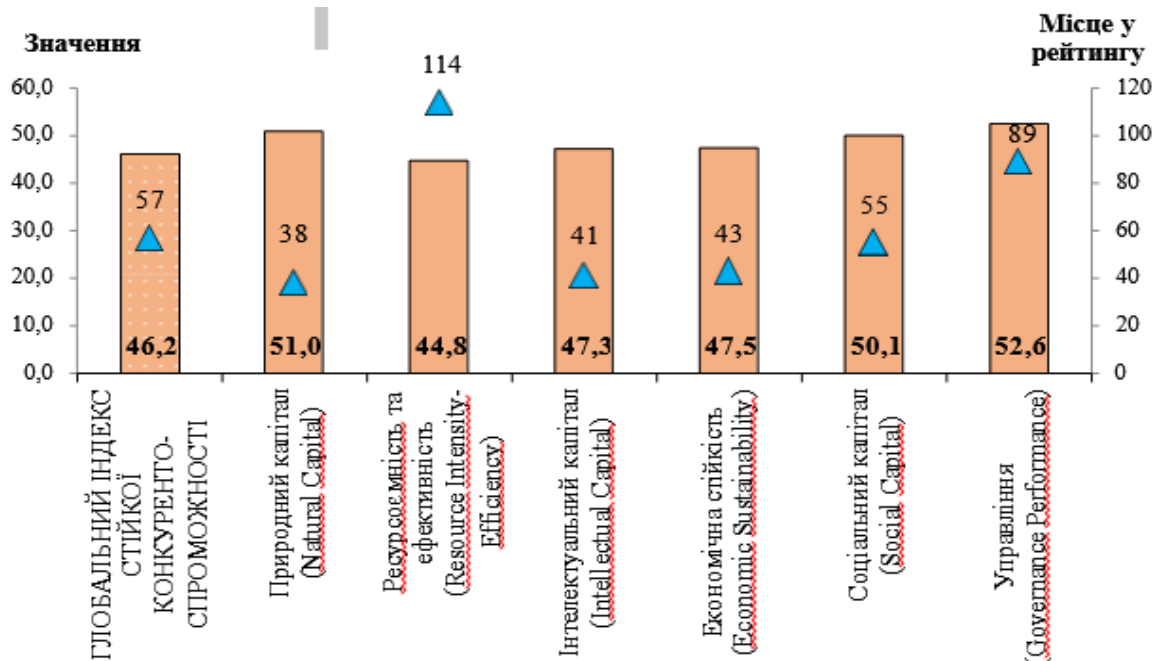

Рис. 2.7 Рейтинг України за показниками Глобального індексу стійкої конкурентоспроможності

Найкращим чином Україна показує себе в інноваційному вимірі "Екологічна стійкість" та "Вплив на зайнятість" індикатора "Вплив" – 76,7 та 72,8 (у 2022 р. – 75,9 та 70,1 відповідно), чого не можна сказати про "Інтелектуальні активи" індикатора "Інноваційна активність" – 17,3, порівняно з 20,8 у 2022 р. У 2023 р., як і у 2022 р., за інноваційним виміром "Цифровізація" індикатора "Рамкові умови", а також "Іноватори" індикатора "Інноваційна активність" дані відсутні (рис. 2.8).

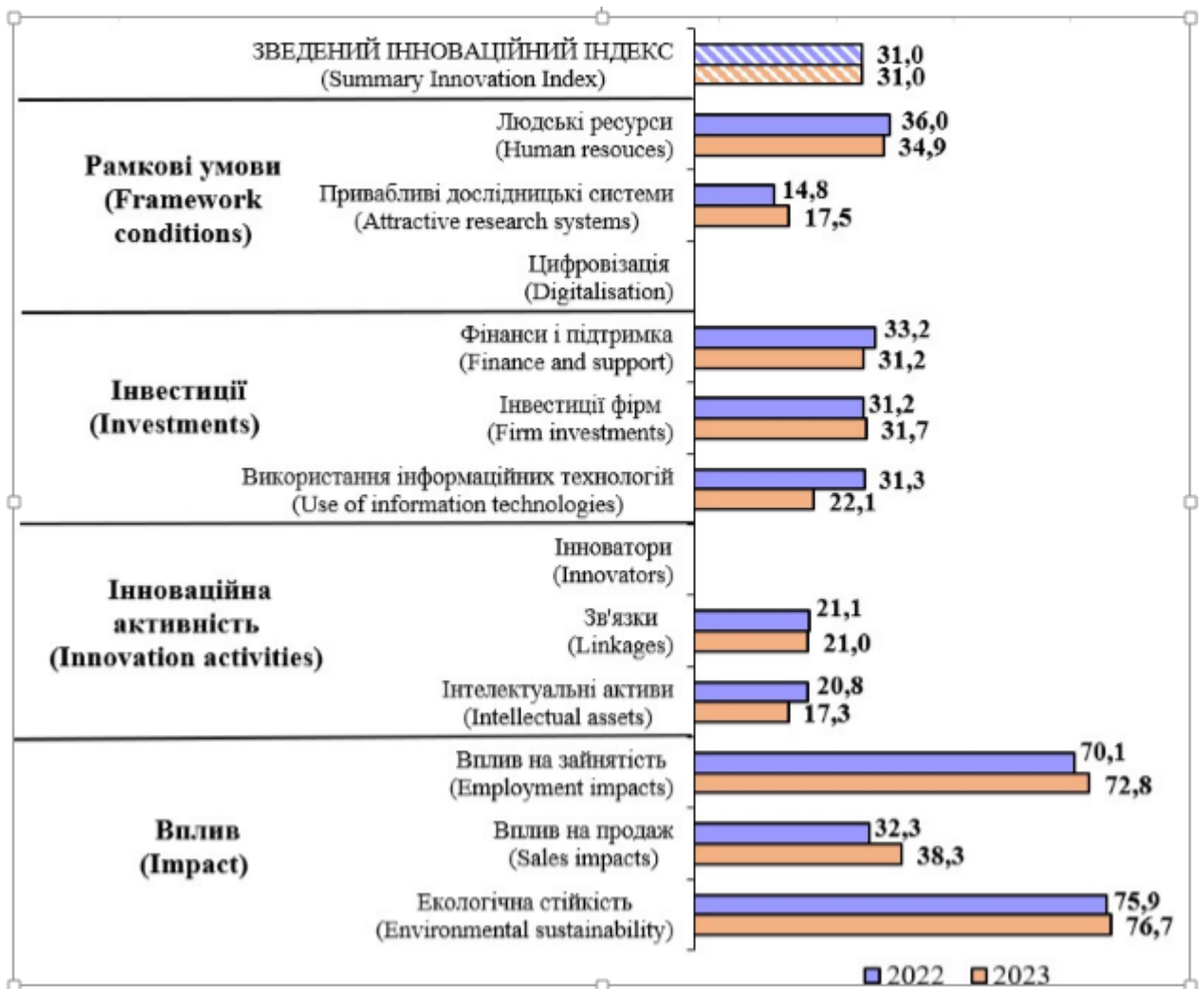

Рис.2.8 Україна у розрізі інноваційних вимірів індикаторів ЄІТ у 2022-2023 рр.

Вторгнення Росії в Україну стало однією з основних причин, що значно вплинуло не лише на погіршення наведених вище індикаторів, але й на дослідження інфраструктури та людського капіталу в Україні, а також на наукову співпрацю та мобільність між Україною та ЄС. Чинники, викликані

війною і геополітичною напруженістю, мають наслідки для загального інноваційного ландшафту ЄС. Руйнівний характер війни створив нагальну потребу в інноваційних рішеннях. Крім того, вплив війни на інновації поширюється за межами України. Таким чином, війна в Україні не тільки спонукала до попиту на інновації в самій країні, а також для більш широкої інноваційної екосистеми ЄС.

Витрати на науково-технічну діяльність у % до ВВП мають спадаючу динаміку протягом останніх 10 років та становили у 2021 р. 0,41 % ВВП, у 2022 р. – лише 0,33%. У 2023 р. наукоємність ВВП залишається на рівні 0,33%, за оцінками Держстату (рис. 2.9).

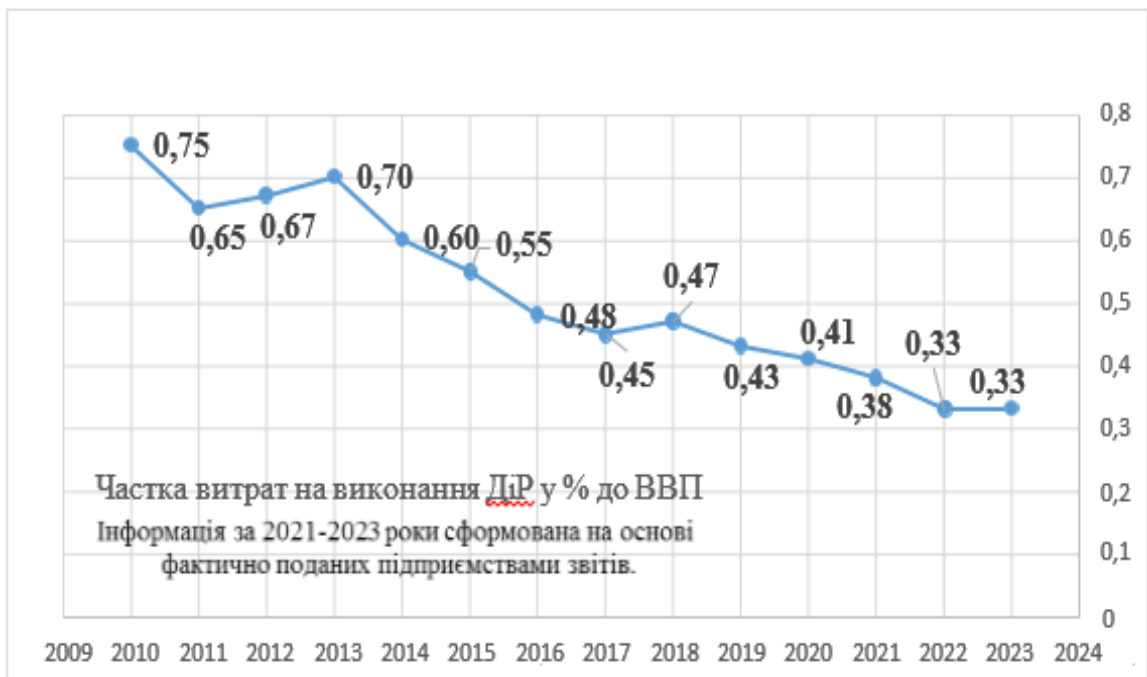

Рис. 2.9. Динаміка наукоємності ВВП в Україні, %

За даними Держстату України, обсяг витрат на виконання ДіР в Україні за рахунок усіх джерел становив 21348,1 млн грн у 2023 р. проти 17117,8 млн грн у 2022 р. та 20973,8 млн грн у 2021 р. За підсумками першого року війни у 2022 р. обсяг витрат на ДіР впав на 18,4% проти попереднього 2021 р. внаслідок руйнування, закриття або релокації багатьох підприємств зі східних регіонів України, але завдяки підтримці науковців з боку держави та міжнародних

організацій у 2023 р. обсяг фінансування повернувся на рівень 2021 р. і навіть зріс на 1,8%.

Аналіз витрат на виконання ДіР за видами робіт за 2010-2023 рр. (рис. 2.2) свідчить, що частка витрат на прикладні наукові дослідження у загальному обсязі витрат поступово зростає (з 19,6% у 2010 р. до 29,6% у 2023 р.), частка витрат на науково-технічні розробки повільно зменшується (з 53,6% у 2010 р. до 49,5% у 2023 р.). Частка витрат на фундаментальні наукові дослідження залишалася на початку 2010-х років на стабільно високому рівні (26-27% від обсягу загальних витрат на ДіР), дещо скоротилася у 2019 р. до 19,3% та повернулася до рівня 24,6% у передвоєнному 2021 р. У 2023 р. ця частка становила 20,7%, на що вплинуло значне руйнування майна наукових інститутів академій наук України та скорочення складу штатних працівників. Зокрема, у звіті ЮНЕСКО "Аналіз шкоди українській науці від війни та її наслідки" зазначається, що 12% українських науковців і викладачів вишів були змушені емігрувати або переселитися всередину країни, а близько 30% усіх українських науковців змушені працювати дистанційно

Рис. 2.10. Розподіл загальних витрат на ДіР за видами робіт у 2010-2023 рр

Аналіз позицій України у світових рейтингах свідчить, що останніми роками зберігається тенденція до покращення показників в деяких міжнародних рейтингах.

Так, у 2023 р. Україна покращила свій рейтинг у Глобальному інноваційному індексі на 2 позиції і посіла 55 місце проти 57 місця у 2022 р. і, не зважаючи на погіршення позицій за деякими показниками, пов'язаними з питаннями інноваційної діяльності бізнесу і впровадженням ним результатів знань і технологій, знову має кращі результати за інноваційними результатами, ніж інноваційними ресурсами.

За Глобальним індексом стійкої конкурентоспроможності, Україна, яка входила у топ – 50 країн у 2022 р., погіршила свої показники на 8 позицій у 2023 р. та посідає 57 місце. При тому, за такими критеріями, як "Природний капітал" та "Економічна стійкість" Україна займає непогані місця.

У рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності талантів Україна покращила свої результати у 2023 р. порівняно з 2022 р., перемістившись з 66-го на 64-е місце рейтингу. Покращення спостерігається за усіма шістьма складовими даного індексу: а особливо, за критеріями "Ринкові та нормативні можливості", "Індекс розвитку талантів", "Виробничі навички співробітників".

За результатами оцінювання стану інноваційної та науково-технічної сфери за індикаторами Європейського інноваційного табло, найкращим чином Україна показує себе в інноваційному вимірі "Екологічна стійкість" та "Вплив на зайнятість". Зниження показників інноваційного виміру "Інтелектуальні активи" індикатора "Інноваційна активність" свідчать про необхідність технологічної модернізації виробництва та стимулювання бізнесу до інновацій.

Індекс цифрової економіки та суспільства (DESI) – це зведений індекс, який узагальнює відповідні показники з ефективності цифрових технологій в Європі й відстежує еволюцію держав-членів ЄС в галузі цифрової конкурентоспроможності. Кабінет Міністрів розпорядженням від 05 вересня 2023 року № 774-р затвердив перелік показників DESI в Україні, а також порядок збору та обміну даних щодо показників на основі Методології ЄС, що

забезпечить передумови для відстеження прогресу в напрямі цифрової економіки, а також порівняння власного шляху із цифровими економіками ЄС. Включення України до DESI допоможе реалізувати державний потенціал цифрової конкурентоспроможності, а також сприятиме інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС.

Позиції України в міжнародних рейтингах інноваційного розвитку підтверджують наявність високого рівня науково-освітнього потенціалу, який є ключовим фактором конкурентоспроможності української науково-інноваційної сфери, основою для наукових розробок, інновацій, нової техніки та технологій.

Проте, результати оцінювання науково-інноваційної спроможності України виявляють ряд проблем:

- неефективний механізм впровадження інновацій у сферу економічної діяльності та подальшої комерціалізації;
- недостатній рівень державної підтримки інноваційних проєктів та їх фінансування як з державного бюджету, так і з боку приватних інвесторів;
- невикористання всіх можливостей, наданих Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема у сферах науково-технологічного співробітництва, розвитку підприємництва та промислової політики;
- низький рівень співпраці між інноваційними підприємствами та науково-дослідними установами.

Результати оцінювання науково-інноваційної спроможності України свідчать про потребу в розробці та впровадженні єдиної, узгодженої науково-технічної та інноваційної політики. Вони також вказують на необхідність здійснення конкретних кроків у напрямі реалізації важливих структурних змін в економіці та науці, а також технологічної модернізації виробництва та стимулювання бізнесу до інновацій.

Проведений за даними моніторингу аналіз стану наукової і науково-технічної сфери України у 2023 р. висвітлив такі основні тенденції:

Загальні видатки державного бюджету України у 2023 р., спрямовані на фінансування наукової сфери за 41 бюджетною програмою 21 головним

розпорядником, становили 12178,50 млн грн у поточних цінах, з них із загального фонду – 8523,95 млн грн (69,99 % від профінансованого обсягу і залишився на рівні фінансування у 2022 р. – 8520,25 млн грн), із спеціального фонду – 3654,55 млн грн (більше ніж удвічі проти 2022 р.).

Понад три чверті (82,79 %) видатків загального фонду на наукову сферу витрачено в межах семи бюджетних програм, з них найбільшу частку (46,11 %) – за бюджетною програмою КПКВК 6541030 "Наукова і науково-технічна діяльність наукових установ Національної академії наук України".

Загальний обсяг фінансування ДіР у 2021 р. становив 9073,65 млн грн, з них 74,12 % (6725,12 млн грн) – за рахунок загального фонду. За секторами науки (як і в попередні роки) найбільший обсяг коштів (79,86 % від загального обсягу видатків загального фонду на виконання ДіР) спрямовано на академічний сектор. На виконання ДіР за пріоритетними напрямками витрачено 6348,37 млн грн (або 94,4 % від загального обсягу видатків загального фонду на виконання ДіР), з них 61,3 % – на НТР за пріоритетним напрямом "Фундаментальні наукові дослідження".

У 2023 р. рівень програмно-цільового фінансування ДіР збільшився до 8,03 %, в основному за рахунок коштів на напрям бюджетного фінансування "Проекти грантового фінансування НФДУ" (6,73 % від загальних видатків на ДіР).

При цьому вкрай низьким залишається рівень програмно-цільового фінансування державних цільових наукових і науково-технічних програм, науково-технічних (експериментальних) розробок за державним замовленням, проектів у межах міжнародного науково-технічного співробітництва – на виконання ДіР за цими напрямками у 2023 р. спрямовано лише 1,30 % від загальних видатків на ДіР (більше на

0,47 в. п. проти 2022 р.).

Зважаючи на дуже обмежену фінансову спроможність держави, доцільно наявні ресурси зосередити на підтримці досліджень, які є основою інноваційного розвитку країни. В умовах дефіциту бюджету тільки об'єднання ресурсів та

зусиль держави, наукової спільноти та бізнесових структур дозволить провести модернізацію економіки.

Кількість створеної у 2023 р. за рахунок коштів загального фонду НТП склала 10803 од., зокрема за напрямками бюджетного фінансування:

Фундаментальні НД – 4792 од. (у 2022 р. – 5214 од.); Прикладні ДіР – 5526 од. (у 2022 р. – 6725 од.); Проекти грантового фінансування НФДУ – 217 од.

ДЦНТП – 48 од. (у 2022 р. – 25 од.);

Розробки за державним замовленням – 113 од. (у 2022 р. – 37 од.);

Проекти у межах міжнародного науково-технічного співробітництва – 107 од. (у 2022 р. – 79 од.).

Серед головних розпорядників найбільша частка НТП, створеної за рахунок коштів загального фонду у 2023 р., належить: НАН – 30,5 % (з 3293 од. впроваджено 40,6 %); МОН – 21,4 % (з 2312 од. впроваджено 52,5 %); НААН – 18,0 % (з 1949 од.

впроваджено понад 15,0 %); Державне управління справами – 8,5 % (з 918 од. впроваджено близько 100,0 %).

У 2023 р. за результатами ДіР, виконаних за рахунок коштів загального фонду, видано 83,6 тис. друкованих робіт, що на 3,9 % більше проти 2022 р. Кількість статей, що входять до міжнародних баз даних збільшилась на 5,8 %. Однак, загальна кількість статей в наукових фахових журналах зменшилась на 3,9 %, монографій – на 16,2 %, монографій, що видані за кордоном – на 30,2 % та підручників, навчальних посібників – на 28,1 %

Найбільшу кількість друкованих робіт підготовлено за результатами НТР, виконаних за рахунок загального фонду, що фінансувалися МОН (41,1 %) та НАН (40,4 %)

1 Базове уявлення про місце країни в науковому світі можна отримати, оцінивши загальну кількість публікацій, проіндексованих міжнародними наукометричними базами даних. Кількість українських публікацій як у БД WoS, так і у БД Scopus у 2023 р. зросла майже удвічі проти 2014 р., але частка України у загальносвітовій кількості публікацій залишається на рівні 0,4 %.

Наявність вітчизняних публікацій у співавторстві із зарубіжними ученими характеризує відкритість науки країни, мобільність вчених, їх міжнародні наукові зв'язки. Зростання кількості таких публікацій обумовлено, насамперед, активними інтеграційними процесами, що відбуваються у науці в епоху глобалізації. За даними БД Scopus, частка спільних публікацій українських учених із зарубіжними партнерами у період 2014-2023 рр. становила майже 35 %. Найбільш плідною міжнародна співпраця українських авторів у 2023 р. була за такими напрямками, як

"Машинобудування", "Комп'ютерні науки", "Фізика та астрономія", "Медицина" та "Матеріалознавство".

Упровадження систем стимулювання і моніторингу публікаційної активності є важливим чинником залучення наукової спільноти країни до світової наукової комунікації та підвищення рейтингів вітчизняної науки.

Висновки до другого розділу:

З'ясовано, що лідерами інноваційного розвитку у світі є США. Наприклад, протягом певного періоду компанія ІВМ 21 рік поспіль отримувала більше патентів, ніж будь-яка інша компанія світу. Компанія постійно ефективно нарощувала кількість отриманих патентів. Кількість патентних грантів 2013 року сягнула б 809, а сума продажів становила 104,5 млрд дол. США. Успішність ІВМ пояснюють політикою проведення форсованих наукових розробок та наукових досліджень, а також умінням пристосуватися до тенденцій світового ринку. Уряд США всіляко підтримує та заохочує інноваційний бізнес, адже саме він є одним із фундаментальних засад добробуту країни, підвищення конкурентоспроможності фірми на ринку, сталого економічного розвитку, створення сотень робочих місць та доданої вартості виготовлених товарів із використанням новітніх досягнень

Визначено, що Німеччина займає перше місце у світі за витратами на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, загальний обсяг яких

становить 49 млрд дол. США. Ці видатки фінансуються підприємствами, оскільки понад 30 % усіх витрат економіки припадає власне на галузь автомобілебудування.

Виявлено, що найбільш конкурентноспроможними галузями промисловості Японії є автомобілебудування. Всесвітньо відомими є такі марки, як Toyota, Lexus, Nissan, Acura, Honda, Suzuki, Mitsubishi, Subaru, Infinity; електроніка та напівпровідники представлені такими виробниками, як Toshiba, Mitsubishi Electric, Matsushita Electric, NEC, Fujitsu, Hitachi; комп'ютери та офісне обладнання - Canon, Sony, Casio, Panasonic, Kenwood; аудіо- та відеоапаратура, верстатобудування та телекомунікаційне обладнання. Японія є лідером у виробництві електронних компонентів з часткою у 54 %. Японські компанії мають також значні переваги у суднобудуванні. До світових лідерів можна зарахувати, наприклад, такі компанії, як Universal, Kawasaki, Sasebo та Mitsubishi.

Вивчення досвіду передових держав вказує на доцільність проведення інноваційної політики, зокрема для отримання ефекту від комерціалізації та реалізації новітніх технологій на ринку. Для успішного розвитку національної інноваційної системи необхідно об'єднати досвід зарубіжних країн, створюючи власну модель, адаптувати її до сьогоденних реалій України, купуючи сучасне устаткування, а також укладати ліцензійні угоди з країнами-виробниками технологій.

Основою української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал і дослідження, а також знання й результати наукових досліджень. Їх ефективна реалізація і є головною конкурентною перевагою.

За рівнем розвитку інфраструктури Україна втратила вісім позицій і посідає 97 місце рейтингу. При цьому низьким залишається значення показника “екологічна сталість” – 120 місце, оскільки за показником “ВВП на одиницю спожитої енергії” Україна на 115 місці. Ринкові показники України оцінені у 43,3 балів, що відповідає 90 місцю в рейтингу (89 місце у 2018 р.) (за кредитами - 91 місце, інвестиціями –115, рівнем торгівлі та конкуренції – 42).

Україна втратила три позиції порівняно з минулим роком у рейтингу інноваційних економік світу і посіла 56 місце серед 60 досліджуваних країн. Таке падіння зумовлено послабленням позиції України за 4-ма із семи складових даного індексу Найбільш проблемними є значення підіндексів: макроекономічна стабільність – 133 місце, фінансова система – 136, інституції – 104, охорона здоров'я – 101.

Позиція України за Глобальним індексом конкурентоспроможності талантів, як і минулого року, понизилася. Цього року Україна перемістилася з 63-го на 66-е місце рейтингу. Отже, результати міжнародного оцінювання інноваційності економіки України свідчать, що результативність інноваційної діяльності України у 2019-2020 рр. знизилась за всіма індексами. Чинниками цього є скорочення витрат на дослідження і розробки та на освіту, недостатній рівень розвитку інноваційної інфраструктури і кластерів, слабкий захист прав інтелектуальної власності, невисока частка населення, яка є користувачем мережі Інтернет.

Серед досягнень України – покращення позиції за такими показниками: індекс приваблювання талантів, ринкові та нормативні можливості на ринку праці, інституції, креативність, проникнення високих технологій, навички. Людські ресурси складова індексів, яка все ще залишається найбільш сильною стороною України. Але зниження бюджетного фінансування освіти може знищити цю перевагу нашої країни.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

3.1. Формування державної стратегії інноваційного розвитку вітчизняних підприємств та економіки в цілому

В основі інноваційної економіки лежать нові знання, що мають інформаційну основу і втілюються в інноваціях завдяки розробленню та впровадженню стратегій. Саме знання й інформація є ключовими чинниками економічного зростання та конкурентоспроможності. В цьому контексті важливо приділити увагу правовим умовам, виробленню економічних та організаційних управлінських рішень для вибудування інноваційного суспільства, зокрема розвитку та розповсюдження використання національних інформаційних і комунікаційних технологій, нових видів бізнес-моделей та електронного бізнесу.

Ефективна реалізація інноваційної стратегії, зорієнтованої на формування інноваційної економіки, дасть змогу вирішити такі питання:

- забезпечення економічної, зокрема інноваційної безпеки та незалежності країни,
- підвищення імунітету щодо колізій на світових ринках, сприяння зовнішній стійкості країни на середньотермінову перспективу;
- визначення конкурентних переваг економіки для підвищення конкурентоспроможності. На разі в Україні відсутня чітка інформація щодо фактичних та евентуальних конкурентних переваг національних секторів, галузей, регіонів,
- виявлення стратегічних галузей економіки та їхній розвиток, впровадження інновацій задля поліпшення продуктивності усіх галузей економіки, збалансований і багатофункціональний напрям поступу, вироблення нових цілей розвитку на інноваційних засадах,

- створення умов для розвитку сфери послуг, що дає змогу розширити кількість робочих місць, зменшити рівень безробіття, зумовити адаптацію людських ресурсів і постати вагомою конкурентною перевагою економіки,

- створення умов для нарощення експорту вітчизняних товарів і вихід на зовнішні ринки,

- підвищення іміджу знань, інноваційних ідей, освіти.

Основними недоліками державної політики в інноваційній сфері варто назвати відсутність стратегічного мислення, рішень і культури, політичної волі суб'єктів управлінського впливу, ефективно реалізованих комплексних заходів і дій. Набуває нового значення і дедалі більшої ваги дії, які сприятимуть підсиленню вимог, контролю за результативністю й ефективністю діяльності інститутів, що залучені до інноваційних процесів, зокрема трансферу новітніх технологій. Серед сучасних проблем основне місце належить налагодженню реальної взаємодії науково-дослідних установ та бізнесу, співпраці наукових колективів.

Для втілення інноваційної стратегії розвитку економіки України, становлення інноваційної економіки потрібно підсилити вимоги до якості людського капіталу. Важливим постає розвиток ключових компетенцій, зокрема підприємництва, ініціатив та інноваційних підходів [8, с. 83-87]. Державна політика має вибудовуватись із врахуванням потреб структурних трансформацій економіки, виходячи з концепції розвитку людського потенціалу [5, с. 11].

Якість людського капіталу України знижується через недоліки сформованої та постійно «реформованої» системи освіти, незатребуваність фахівців в окремих важливих галузях національного господарства, відсутність конкуренції в контексті отримання службових місць.

Розвиток людського капіталу в інноваційній економіці повинен характеризуватись такими важливими ознаками: створення інноваційних підприємств, до яких залучені науковці тощо; підвищення привабливості, якості, загальнодоступності навчання, підсилення популярності (й подальшої реалізованості) природничих наук і технічних спеціальностей, вироблення

компенсаційних заходів та впровадження стипендіальних програм; посилення адаптивного потенціалу суб'єктів господарювання через впровадження управлінських інновацій та інноваційних рішень в сфері організації праці, соціальної відповідальності бізнесу, управління змінами; підтримка стажувань і семінарів між вітчизняними підприємствами і освітніми закладами тощо.

Немаловажним для посилення конкурентоспроможності економіки України має стати підвищення якості та розвиток безперервної освіти, зокрема, особливу увагу варто приділити розвитку системи підготовки, підвищення кваліфікації через курси, тренінги, консультації, практики, а також реалізацію додаткових програм, поїздки з метою ознайомлення із досвідом передових організацій; розширення і налаштування освіти до сучасних потреб ринку праці; розвитку вищої професійної освіти відповідно до потреб національної економіки, створення і реалізація системи ідентифікації напрямків професійної освіти, що відповідають потребам економіки регіонів, налаштування пропозиції професійної освіти на потреби регіональних ринків праці завдяки співпраці із роботодавцями й інституціями ринку праці, підвищення якості практики та професійного стажування.

У контексті сучасної ситуації в Україні та бачення її інноваційного та соціально-економічного розвитку виникають важливі завдання, які варто вирішувати на шляху до становлення інноваційної економіки: формування інноваційної свідомості суспільства, досягнення інноваційної компетенції та підвищення інноваційної активності суб'єктів господарювання, розвиток інноваційного потенціалу країни, її регіонів та підприємств, створення інноваційних систем задля винайдення, дифузії й абсорбції інновацій. На сьогодні вирішальні зміни технологічних засобів виробничого процесу обумовлюють місце країни на міжнародній арені, оскільки вдале втілення інновацій у національних масштабах сприяло до 90 % економічного зростання індустріально розвиненим країнам.

Основними завданнями державної інноваційної політики України має стати створення ефективної структури державного управління,

конкурентоздатної податкової системи, привабливих умов для розвитку інноваційного бізнесу, збільшення продуктивності підприємництва, зокрема, завдяки якісним державним послугам; вдосконалення діяльності державного сектору НДДКР, сфери захисту й охорони прав інтелектуальної власності, державної підтримки наукоємного бізнесу, особливо малого та середнього; стимулювання інвестицій, передачі та просування інновацій, експортної діяльності інноваційної продукції; збільшення рівня знань і навиків людського потенціалу; створення венчурних фондів, інститутів розвитку, застосування для цього переваг програмно-цільового підходу.

Формування та втілення інноваційної стратегії держави повинно опиратись на проведений і науково обґрунтований, із використанням сучасних достовірних технологій, перспективний прогноз і продуманої системи підвищення конкурентоспроможності економіки країни на підставі цілісного комплексу управлінських дій для реалізації циклу відтворення інновацій. До головних напрямів державної інноваційної політики та створення інноваційної стратегії держави треба віднести:

1. Вироблення заходів для формування національної ідеології з врахуванням культурного контексту щодо переходу держави на модель інноваційного розвитку. Для цього необхідним є створення робочої групи (декілька десятків провідних підприємців, фінансистів, науковців, громадських лідерів, парламентаріїв тощо), яка стане платформою для підняття ідеї конкурентоспроможності економіки України на перший план національної свідомості (так як це було зроблено в США У 1986 р.) [273].

2. Зміна заходів і принципів вибору пріоритетних напрямів інноваційного розвитку держави, розвитку науки і техніки. Об'єктивне визначення стратегічних, середньострокових напрямів інноваційної діяльності на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях, їхнє узгодження та формування перспективної інноваційної стратегії, вироблення тактичних дій органами державної влади відносно впровадження інноваційної політики та чітке дотримання вимог програмно-цільового, конкурсного підходу до вибору

проектів. Удосконалення комплексу системи прогнозування в інноваційній сфері.

3. Створення різного виду форм інтеграції освіти, науки та промисловості, зокрема з малими й середніми інноваційними фірмами. Формування територіальних науково-промислових комплексів, розвиток кластерів, як технологічних, які спроможні суттєво впливати на формування конкурентоспроможності економіки держави через створення можливості введення дій щодо впровадження перспективних технологій (VI технологічного укладу) [35, с.88], так і інноваційно-виробничих, які працюватимуть в рамках перспективних технологічних, інноваційних платформ.

4. Модернізація базових секторів економіки й інфраструктури, збільшення частки високотехнологічних і середньо високотехнологічних виробництв на підґрунті інноваційного розвитку, що потребує застосування ефективних форм державно-приватного партнерства, зокрема партнерств на місцевому рівні.

5. Суттєво трансформувати стратегію розроблення та реалізації державних інноваційних цільових програм, які варто скерувати на повернення, завоювання, формування нових ринків наукомісткої продукції, а не тільки створення каналів фінансування окремих установ [37, с. 9]. Таким чином, критерієм пріоритетності буде спроможність до істотного збільшення ВВП, як наслідок, формування продукції, здатної конкурувати на світовому ринку, а не розвиток обраного виду економічної діяльності.

6. Трансформація функцій держави в інноваційній сфері, тобто перехід від розподілу капітальних вкладень до виконання ролі комерційного інвестора та партнера недержавних інвесторів [37, с.8].

7. У разі фінансування НДДКР завдяки державним коштам на законодавчому рівні закріпити власність щодо результатів інтелектуальної діяльності за дослідниками та розробниками. Це дасть змогу, відповідно до зарубіжного досвіду, підсилити стимули та збільшити обсяги патентування в Україні з метою комерціалізації нововведень.

8. Вдосконалення механізму державного замовлення щодо розроблення та впровадження пріоритетних інноваційних ідей у виробничі процеси та дифузії технологій задля технологічної модернізації і переоснащення виробництва. Розширення періоду створення державного замовлення на розроблення нових передових технологій.

9. Дієва державна інноваційна цільова комплексна програма формування конкурентоздатних високотехнологічних інновацій, наукомістких технологій, технологічної модернізації промисловості, яка втілює стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності.

10. Формування та розвиток НІС, конфігурації інноваційних структур з врахуванням вітчизняної системи менеджменту, інститутів законодавчо-правового забезпечення, ефективних і результативних науково-дослідних систем, механізмів відтворення [39, с. 232].

11. Стимулювання інноваційної активності великих бізнес-структур, промислових груп та інших структур, високотехнологічних структур малих та середніх форм підприємництва на підґрунті сформованої державної інноваційної політики та розвитку інституційного забезпечення.

12. Підвищення технічного рівня видів економічної діяльності, галузей національної економіки та використання власного інноваційного (науковотехнічного, інтелектуального тощо) потенціалу.

13. Відродження та розвиток внутрішньофірмової науки, мотивування сфери фундаментальних і прикладних наукових досліджень і розробок у реальному секторі економіки разом із державним науковим сектором.

14. Забезпечення та підтримка комерціалізації досліджень і розробок, розвиток ринку інновацій, формування інституційно-правових, організаційно-економічних умов для комерціалізації, дифузії інновацій.

15. Розвиток і підтримка венчурного підприємництва, зокрема, малих інноваційних фірм, корпоративних форм.

16. Удосконалення нормативно-правового регулювання питання розвитку інновацій в Україні потребує здійснення гармонізації, уніфікації згідно з

нормами законодавства європейських країн, оскільки вони наділені ознаками масивності, суперечності та взаємодоповнення (у різноманітних нормативних і правових актах) [312].

17. Зміщення функцій регулювання на регіональний рівень. Україна, маючи значний науковий та інтелектуальний потенціал, не змогла повністю перейти на інноваційний тип розвитку економіки через те, що економічна політика держави, зокрема бюджетна, обмежувалася ринковими перетвореннями й ігнорувала науково-технічний прогрес. Нині в Україні переважає практика формування бюджетних видатків залежно від поточних завдань, які намагається виконати уряд у короткостроковому періоді.

Такий підхід до бюджетної політики не може забезпечити економічне зростання навіть за наявності пріоритетів економічного розвитку та за умов оптимальної для економічного зростання частки бюджетних видатків у ВВП. Успішний розвиток економіки будь-якої країни завжди ґрунтується на інвестиційній і довготерміновій основі. Тому важливим параметром бюджетної політики є розподіл видатків держави на поточні та капітальні. Оновлення основного капіталу є запорукою сталого економічного розвитку. За умов ринкової економіки держава бере участь у інвестиційному процесі, з одного боку, як безпосередній суб'єкт інвестиційної діяльності (держава-інвестор, гарант, посередник), з другого боку – як системоутворюючий інститут, що забезпечує нормативно-правове, інституційне й економічне середовище для всіх учасників інвестиційного процесу [48, с. 115-116].

В Україні потрібне вдосконалення комплексу прямої державної підтримки інноваційної діяльності, а саме:

- налагодження системи прямих державних замовлень щодо розроблення та виробництва інноваційної продукції, формування стійких коопераційних зв'язків. Наявна в країні практика розподілу державних замовлень не сприяє стимулюванню до створення стійких ланцюжків співпраці між великими підприємствами і малими чи середніми фірмами. Останні приєднують

субпідрядників для виконання державних замовлень через відсутність потрібних ресурсів;

- ініціювати формування науково-дослідницьких організацій, центрів із державно-приватним фінансуванням;

- забезпечення (безоплатне) державними інформаційними ресурсами організацій, які акумулюють, здійснюють дифузію й абсорбцію інформації про новітні пропозиції, надають консультаційні, фінансові, інформаційнокомунікаційні, маркетингові, юридичні та інші види послуг;

- розроблення комплексу кон'юнктурних досліджень попиту на інноваційну (науково-технічну) продукцію завдяки наданню таких функцій науководослідному інституту;

- об'єднання фінансування наукових прикладних досліджень з бюджету з комплексом державних і змішаних капітальних вкладень у межах формування «бюджету розвитку».

Варто виділити такі важливі напрями вдосконалення системи непрямого фінансового стимулювання інноваційної активності вітчизняних підприємств:

- створити диференційовану шкалу визначення інноваційної активності підприємств, що залежить від виду створених, впроваджених, реалізованих інновацій та відповідно до цього виробити диференційовану систему способів стимулювання (пільг у разі виплати податку на прибуток тощо) інноваційної активності суб'єктів господарювання за реалізацію проектів (програм) різного рівня управління в межах стратегічних, регіональних, галузевих пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, загальнодержавного, регіонального та місцевого значення;

- на рівні формування ціни потрібна можливість включення у витрати на виробництво продукції витрат на проведення досліджень та розробок у межах встановлених норм;

- у групі податкової політики – перепрофілювання податково-бюджетної політики з фіскально-орієнтованої на інвестиційно-орієнтовану. Це постає можливим завдяки використанню методів зниження податкового навантаження

для інноваційних підприємств і використанню податкових пільг: податкових канікул, податкового кредиту тощо;

- на рівні фінансово-кредитної політики: масштабний розвиток різних видів організаційних структур інноваційної діяльності, зокрема фінансовопромислових груп, технополісів; розвиток інноваційних видів послуг; державне регулювання процентної ставки на рівні, яка є співставною із середнім показником рентабельності у промисловості та галузях реального сектора економіки; розширення ролі небанківських операцій;

- у групі амортизаційної політики доцільно передбачити можливість підприємств до прискорення процесу амортизації, застосовуючи підвищувальний коефіцієнт від 1 до 3 до норм відносно об'єктів активної частини основних засобів, які отримуються у разі реалізації інноваційного проекту, за умови перевищення приросту обсягів виробництва власне над темпами приросту витрат на модернізацію у попередньому періоді. Такий захід може мати, згідно із зарубіжним досвідом, винятковий характер щодо визначених пріоритетних досліджень і розробок;

- на рівні митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності для захисту внутрішнього ринку від морально застарілої технології (продукції) та стимулювання ввезення необхідного для підприємств капіталу (наприклад, обладнання для наукових досліджень) варто активно використовувати пільги на скасування мита і ввізного ПДВ для майна, який вводитьься у статутний фонд іноземним інвестором, встановити чіткий перелік кодів УКТ ЗЕД, які підлягатимуть звільненню від мита, забрати обмеження відносно обладнання, що виготовляється в Україні.

Визначені заходи дозволять збільшити рівень інноваційності економіки України.

Висновки за третім розділом

Основними недоліками державної політики в інноваційній сфері варто назвати відсутність стратегічного мислення, рішень і культури, політичної волі суб'єктів управлінського впливу, ефективно реалізованих комплексних заходів і дій. Формування та втілення інноваційної стратегії держави повинно опиратись на проведений і науково обґрунтований, із використанням сучасних достовірних технологій, перспективний прогноз і продуманої системи підвищення конкурентоспроможності економіки країни на підставі цілісного комплексу управлінських дій для реалізації циклу відтворення інновацій.

Основними завданнями державної інноваційної політики України має стати створення ефективної структури державного управління, конкурентоздатної податкової системи, привабливих умов для розвитку інноваційного бізнесу, збільшення продуктивності підприємництва, зокрема, завдяки якісним державним послугам; вдосконалення діяльності державного сектору НДДКР, сфери захисту й охорони прав інтелектуальної власності, державної підтримки наукоємного бізнесу, особливо малого та середнього; стимулювання інвестицій, передачі та просування інновацій, експортної діяльності інноваційної продукції; збільшення рівня знань і навиків людського потенціалу; створення венчурних фондів, інститутів розвитку, застосування для цього переваг програмно-цільового підходу

ВИСНОВКИ

1. З'ясовано, що рівень розвитку країни залежить від рівня розвитку інноваційної діяльності, тому впровадження останньої у ринкову економіку є одним із наймогутніших важелів конкурентної боротьби та економічного зростання підприємств. Саме інноваційний шлях розвитку дозволить стабілізувати і розвивати діяльність підприємств, забезпечить Україні гідне місце у світовому співтоваристві та вихід із кризи.

2. У Законі України «Про інноваційну діяльність» також визначено поняття «інновація»: інновації – знову створені, застосовані чи вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційнотехнічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно покращують структуру і якість виробництва або соціальної сфери. З нашої точки зору, інновацію необхідно розглядати не лише як засіб підприємця для отримання прибутку, а значно ширше, з урахуванням особливостей даного виду діяльності та результату впровадження інновацій в ринкових умовах господарювання.

3. Виділяють такі основні види інноваційної діяльності: інструментальна підготовка й організація виробництва; запуск виробництва і передвиробничі розробки, що містять модифікації продукту й технологічного процесу; перепідготовку персоналу для застосування нових технологій і устаткування; маркетинг нових продуктів; придбання нематеріалізованої технології у вигляді патентів, ліцензій, ноу-хау, торговельних марок, конструкцій, моделей і послуг технологічного змісту; придбання машин або устаткування, пов'язаних з впровадженням інновацій; виробниче проектування, необхідне для розробки, виробництва і маркетингу нових товарів, послуг; реорганізація структури управління.

4. Інновація у своєму життєвому циклі проходить низку стадій, що передбачають: – зародження, що супроводжується виконанням необхідного

об'єму науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, розробкою і створенням дослідної партії нововведення; – зростання (промислове освоєння з одночасним виходом продукту на ринок); – зрілість (стадія серійного або масового виробництва і збільшення обсягу продажів); – насичення ринку (максимальний обсяг виробництва і максимальний обсяг продажів); – занепад (згорання виробництва і вилучення продукту з ринку).

5. Інноваційна стратегія – це узгоджена сутність управлінських рішень, що впливають на інноваційну діяльність підприємства і мають довгострокові наслідки. Інноваційна стратегія забезпечує динамічний розвиток підприємства, впливає на вибір загальної стратегії, визначає тип останньої. Розрізняють шість основних типів інноваційної стратегії підприємства: наступальна; захисна; імітаційна; залежна; традиційна; «за нагодою». Саме інноваційні стратегії є основою сучасного інноваційного менеджменту в умовах постійних змін навколишнього середовища.

6. З'ясовано, що лідерами інноваційного розвитку у світі є США. Наприклад, протягом певного періоду компанія IBM 21 рік поспіль отримувала більше патентів, ніж будь-яка інша компанія світу. Компанія постійно ефективно нарощувала кількість отриманих патентів. Кількість патентних грантів 2013 року сягнула б 809, а сума продажів становила 104,5 млрд дол. США. Успішність IBM пояснюють політикою проведення форсованих наукових розробок та наукових досліджень, а також умінням пристосуватися до тенденцій світового ринку. Уряд США всіляко підтримує та заохочує інноваційний бізнес, адже саме він є одним із фундаментальних засад добробуту країни, підвищення конкурентоспроможності фірми на ринку, сталого економічного розвитку, створення сотень робочих місць та доданої вартості виготовлених товарів із використанням новітніх досягнень

7. Вивчення досвіду передових держав вказує на доцільність проведення інноваційної політики, зокрема для отримання ефекту від комерціалізації та реалізації новітніх технологій на ринку. Для успішного розвитку національної інноваційної системи необхідно об'єднати досвід зарубіжних країн, створюючи

власну модель, адаптувати її до сьогоденних реалій України, купуючи сучасне устаткування, а також укладати ліцензійні угоди з країнами-виробниками технологій.

8. В процесі аналізу з'ясовано, що глобальний індекс інновацій (ГІ) - 2019 показує, що державні витрати на НДДКР, зокрема в деяких країнах з високим рівнем доходу, відповідальних за розвиток технологій, ростуть повільно або не ростуть взагалі. Відмова від державної підтримки НДДКР у країнах з високим рівнем доходу викликає стурбованість. А посилення протекціонізму, зокрема такого, який впливає на наукомісткі галузі і потоки знань, створює ризики для глобальних інноваційних мереж та поширення інновацій.

9. Основою української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал і дослідження, а також знання й результати наукових досліджень. Їх ефективна реалізація і є головною конкурентною перевагою. Однак у 2019 р. за підіндексом “Людський капітал і дослідження” Україна втратила ще 8 позицій і опинилася на 51 місці. Причиною цього стало скорочення витрат на освіту у відсотковому співвідношенні до ВВП (22 місце у 2017 р., 26 місце – 2018 р., 48 місце – 2019 р.) та витрат на дослідження і розробки у відсотковому співвідношенні до ВВП (54 місце у 2017 р., 62 місце у 2018 р., 67 місце у 2019 р.).

10. За рівнем розвитку інфраструктури Україна втратила вісім позицій і посідає 97 місце рейтингу. При цьому низьким залишається значення показника “екологічна сталість” – 120 місце, оскільки за показником “ВВП на одиницю спожитої енергії” Україна на 115 місці. Ринкові показники України оцінені у 43,3 балів, що відповідає 90 місцю в рейтингу (89 місце у 2018 р.) (за кредитами - 91 місце, інвестиціями – 115, рівнем торгівлі та конкуренції – 42). Україна втратила три позиції порівняно з минулим роком у рейтингу інноваційних економік світу і посіла 56 місце серед 60 досліджуваних країн. Таке падіння зумовлено послабленням позиції України за 4-ма із семи складових даного індексу Найбільш проблемними є значення підіндексів: макроекономічна стабільність – 133 місце, фінансова система – 136, інституції – 104, охорона здоров'я – 101.

11. Серед інноваційних досягнень України в світі можна виділити – покращення позиції за такими показниками: індекс приваблювання талантів, ринкові та нормативні можливості на ринку праці, інституції, креативність, проникнення високих технологій, навички. Людські ресурси складова індексів, яка все ще залишається найбільш сильною стороною України. Але зниження бюджетного фінансування освіти може знищити цю перевагу нашої країни.

12. У 2019 р. 782 підприємства здійснювали інноваційну діяльність у промисловості. При цьому частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), у загальній кількості промислових підприємств становила 13,8 %. Із загальної кількості інноваційно активних підприємств здійснювали: внутрішні та зовнішні НДР – 24,4%; придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 64,7%; придбання зовнішніх знань – 4,5%; інші роботи – 20,6% підприємств.

13. За видами економічної діяльності найбільші частки інноваційно активних підприємств припадають на виробництво харчових продуктів – 16,8 %, виробництво машин і устаткування, а найбільше коштів на інноваційну діяльність витрачали підприємства з виробництва харчових продуктів (2869,78 млн грн), металургійного виробництва (1507,95 млн грн), виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (1449,19 млн грн).

14. З'ясовано, що основним джерелом фінансування інновацій у 2019 р. залишаються власні кошти підприємств – 12474,9 млн грн (або 87,7% загального обсягу фінансування інновації). Кошти державного бюджету отримали 6 підприємств, загальний обсяг яких становив 556,5 млн грн (3,9%); кошти іноземних інвесторів отримали 3 підприємства в обсязі 42,5 млн грн (0,3%); обсяг коштів з інших джерел становив 1147,0 млн грн (8,1%).

15. Слабкими сторонами України щодо інноваційної діяльності у міжнародних індексах визнаються: "екологічна сталість", інституції, захист прав інтелектуальної власності, стан розвитку кластерів, розвиток широкосмугового інтернету, інноваційне середовище.

16. Аналіз бюджетного фінансування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності свідчить, що 94,9% загального обсягу бюджетного фінансування інноваційної діяльності направлено на фінансування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності, що номінально на 12,5% більше, ніж у 2017р., а 52,6% обсягу фінансування стратегічних інноваційних пріоритетів спрямовано на 4-й стратегічний пріоритет "Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу", другу позицію за обсягами фінансування інноваційної діяльності у 15,6% займає стратегічний пріоритет 3 "Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій. Найменший обсяг фінансування у 2018 р. спрямовано на 5-й стратегічний пріоритет "Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики" -5356,06 тис. грн або 1,8% від загального обсягу фінансування всіх стратегічних пріоритетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України „Про інвестиційну діяльність” від 18.09.91р. // Відомості Верховної ради України. – 1992. – №10. – С.138.
2. Закон України „Про іноземні інвестиції” // Відомості Верховної Ради України – 1992. – № 26. – С. 357.
3. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій [навч. посіб] ; рек. МОН України для студ. ВНЗ / [Н. Г. Шпанковська, Г. О. Король, К. Ф. Ковальчук та ін.] ; за ред. К. Ф. Ковальчука. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 325 с.
4. Андросова О.Ф. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності : [монографія] / О.Ф. Андросова, А.В. Череп. – К. : Кондор, 2007. – 356 с.
5. Батрак О. В. Методичні основи фінансової діагностики підприємства / О. В. Батрак, Н. В. Секрет, І. О. Тарасенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. - №8. – С. 73-77.
6. Гаврилюк О.В. Методи регулювання діяльності іноземних інвесторів у країнах-реципієнтах // Економіка України. – 200. – №3. – С. 79.
7. Гераськова О.О. Економічна ефективність функціонування інфраструктури інноваційної діяльності в Україні / О.О. Гераськова, Д.М. Стеченко // Ефективна економіка : [електронне наукове фахове видання]. – 2014. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3002/>.
8. Грідасов В.М., Кривченко С.В., ІФсаєва О.Є. Інвестування: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 164 с.
9. Даниленко А.А. Тенденції і перспективи прямого іноземного інвестування у промисловість України // Фінанси України. – 2000. – 38. – С. 53.
10. Денисюк В. Міжнародний трансфер технологій: сучасний зміст, аналіз закордонної та національної статистики / В. Денисюк // Економіст. – 2005. – № 2. – С. 42-47

11. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України : [аналіт. доп.] / [Собкевич О.В., Сухоруков А.І., Шевченко А.В. та ін.] ; за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 152 с

12.Йохна М.А. Трансфер технологій: суть, форми і значення / М.А. Йохна, О.В. Козачок // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 3. – Т. 3. – С. 69-72.

13.Карпенко А.В. Комерціалізація інновацій в умовах національної економіки / А.В. Карпенко // Інтеграція економічних та технічних процесів: сучасний стан і перспективи розвитку : [колективна монографія] / [за заг. ред. Л.М. Савчук]. – Х. : Вид-во «Діса плюс», 2015. – С. 61-75.

14. Когут М. В. Розвиток інновацій та технологій в умовах глобалізації: світовий досвід та Україна / М. В. Когут // Вісник Львівського університету.. - 2013. - С. 92-100. - (Серія міжнародних Відносин ; № 33).

15. Когут М. В. Теоретико-методологічні основи аналізу міжнародного трансферу технологій / М. В. Когут // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту : зб. наук. праць. - 2015. - Вип. 13. -С. 161-166.

16. Когут М. В. Міжнародний трансфер технологій як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіону: Інноваційні економічні механізми для розвитку підприємств, регіонів, країн : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 вересня 2018року // Національний гірничий університет. - Дніпро : Видавничий дім «Гельветика», 2018. - С. 17-18.

17. Kohut M. Influence of international technology transferon the environmental and economic development / M. Kohut // Materials of Second International Scientific Conference, Lviv, Ukraine, October 22-23, 2013. - P. 1. - Lviv : Ivan Franko National University of Lviv, 2013. - P. 51-53.

18. Kohut M. International technology transfer in the context of the competitive advantagesof the country / M. Kohut // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право : зб. матер. V щоріч. міжн. наук.-практ. конф., 22.04.2016 р. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. -С. 172-175.

19. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль: Економічна думка, карт-бланш, 2001.– С. 320.
20. Ляліна Н. С. Діагностика фінансового стану підприємства / Н. С. Ляліна, Р. М. Шелудько, Л. В. Шелудько // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 6. - С. 118-124.
21. Ляшенко О.М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності / О.М. Ляшенко // Інноваційна економіка. – 2010. – № 5. – С. 8-13.
22. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистична інформація / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
23. Про державне регулювання у сфері трансферу технологій : Закон України №143-16 від 06.10.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
24. Регіональні інноваційні системи України: стан формування та розвитку в умовах інтеграційних процесів : [монографія] / [за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової] ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2013. – 724 с.
25. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності. Навчальний посібник / І. В. Сіменко, Т. Д. Косова – Центр учбової літератури, Київ – 2017 р.
26. Скриньковський Р. М. Діагностика фінансового стану підприємства з метою попередження кризи та ідентифікації банкрутства / Р. М. Скриньковський, Ж. В. Семчук, Ю. Я. Візник, Х. І. Горічко // Бізнес Інформ. - 2016. - № 2. - С. 165-172.
27. Створення національної мережі трансферу технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uitei.kiev.ua/viewpage.php?pageid=256>
28. Столяров В.Ф. Трансфер технологій: становлення та розвиток як економічної категорії / В.Ф. Столяров, Т.Е. Воронкова // Управління

економікою: теорія та практика : [зб. наук. пр.]. – К. : ІЕП НАНУ, 2014. – С. 57-73.

29. Фесюк І. В. Методичні засади планування потреби в оборотному капіталі підприємства у ринкових умовах // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. – 2018. – №13. – 143 с.

30. Фецович Т. Р. Прибуток підприємства як кінцевий фінансовий результат / Т. Р. Фецович // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2012.

31. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес-процесах підприємства / Н. М. Богацька, О. В. Галюк // Молодий вчений. - 2013. - № 2(02). - С. 12-16.

32. Sharpe W. Investment, – New York: Prentice Hall, 1985.

33. Електроний ресурс міністерства фінансів України:
<https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/>

34. Електронне видання Слово і діло:
<https://www.slovoidilo.ua/2020/09/04/infografika/finansy/skilky-inozemnyx-investycij-nadijshlo-ukrayiny-2020-roczni>

35. Електроний ресурс: : <http://dia.dp.gov.ua/pryami-inozemni-investici%D1%97-v-ukra%D1%97ni-dinamika-2015-2019-rokiv/>

36. Електроний ресурс сайт НБУ:
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-jovten-2020-roku>

37. Global Energy Perspective 2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
https://www.mckinsey.com/~/_media/McKinsey/Industries/Oil%20and%20Gas/Our%200Insights/Global%20Energy%20

[Perspective%202019/McKinsey-Energy-Insights-Global-Energy-Perspective-2019-Reference-Case-Summary.ashx](https://www.mckinsey.com/~/_media/McKinsey/Industries/Oil%20and%20Gas/Our%200Insights/Global%20Energy%20Perspective%202019/McKinsey-Energy-Insights-Global-Energy-Perspective-2019-Reference-Case-Summary.ashx)

39. Sharpe W. Investment, – New York: Prentice Hall, 1985.

40. Офіційний сайт ПАТ «Чинбар». – Режим доступу:
<http://chinbar.kiev.ua>

41. Електроний ресурс міністерства фінансів України:
<https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/>
42. Електронне видання Слово і діло:
<https://www.slovoidilo.ua/2020/09/04/infografika/finansy/skilky-inozemnyx-investycij-nadijshlo-ukrayiny-2020-roczy>
43. Електроний ресурс: : <http://dia.dp.gov.ua/pryami-inozemni-investici%D1%97-v-ukra%D1%97ni-dinamika-2015-2019-rokiv/>
44. Електроний ресурс сайт НБУ:
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-jovten-2020-roku>
45. Global Energy Perspective 2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
[https://www.mckinsey.com/~/media/McKinsey/Industries/Oil%20and%20Gas/Our%200Insights/Global%20Energy%20](https://www.mckinsey.com/~/media/McKinsey/Industries/Oil%20and%20Gas/Our%200Insights/Global%20Energy%20Perspective%202019/McKinsey-Energy-Insights-Global-Energy-Perspective-2019-Reference-Case-Summary.ashx)
46. [Perspective%202019/McKinsey-Energy-Insights-Global-Energy-Perspective-2019 Reference-Case-Summary.ashx](https://www.mckinsey.com/~/media/McKinsey/Industries/Oil%20and%20Gas/Our%200Insights/Global%20Energy%20Perspective%202019/McKinsey-Energy-Insights-Global-Energy-Perspective-2019-Reference-Case-Summary.ashx)
47. The Global Innovation Index 2018. URL:
<https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report>
48. The Global Innovation Index 2019. URL:
<https://www.globalinnovationindex.org/gii-2019-report>
49. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>
50. The Global Competitiveness Report 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
51. European Innovation Scoreboard 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30705> European Innovation Scoreboard 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/36281> European Innovation Scoreboard

2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/41941>

52. The Global Talent Competitiveness Index 2020. [Электронный ресурс].
– Режим доступа:
<https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2020-report.pdf>

ДОДАТКИ